יודישע אילוסטרירטע צייטונג

Żydowska gazeta illustrowana. — Judische Illustrierte Zeitung.

Wychodzi każdego piątku. Prenumerata wynosi: Rocznie K. 10 — Rbs. 5 — M. 12.-Frs 15. Półrocznie 5 K. — Rbs. 2.50 — M. 6 — Frs 7.50, kwartalnie K. 2.75 — Rbs. 1.50 — M. 3.25 — Frs. 4. Pojedyn. egzemplarz 20 hal. — 10 kop. — 25 Pf. — 30 Centm. **Redakcya i Administracya** Kraków, Grodzka 62 — telefon 412 — Konto Pocztowej Kasy Oszczędności 57.341. **Ogłoszenia przyjmuje:** Biuro reklamowe i anonsów »Prinzipia« w Krakowie św. Marka 21.

Erscheint jeden Freitag. **Abonamentspreis:** jährlich K. 10. — Rbl. 5. — M. 12. — Frs 15.—halbjährlich K. 5. — Rbl 2·50. — M. 6 — Frs 7·50. —vierteljährlich K 2·75. — Rbl 1·50. — M. 3·25. — Frs 4. — Einzelne Nummer: 20 Heller — 10 Kop. — 25 Pf. — 30 Centm. **Redaktion und Administration**. Krakau, Grodzka 62. — Telephon 412. — Oester. Postsparkassen-Konto 57.341. **Inseraten-Annahme:** Reklame-Bureau »Prinzipia« Krakau, Markagasse 21.

ערשיינט יעדען פרייטאג. **אבאנאמענטס-פרייז:** יעהרליך 10 קראנען. = 5 רובל. האלביעהריג 5 קראנען = 2.50 רובל. פיערטעל יעהרליך 2.75 קראנען, = 1.50 רובל. — איינצעלנע נומער 20 העללער = 10 קאפ. — אין אנדערע לענדער: יעהרליך 15 פראנק, האלביעהריג 7.50, פיערטעליעהריג 4 פראנק. רעדאקציאן אונד ארמיניסטראציאן: קראקא גראָדגאססע 62. — טעלעפאן נו' 412 — עסטערר. פאָסטשפארק.-קאַסא נו' 57,341. אינזעראטען-אננאהמע: אנאנסען-ביראה „פרינציפיא" קראקא, מארקא-גאססע 21.

א שרעקליכע נקמה.

א שרעקליכע נקמה: לואיזע רעלארנע ווירד דערשטאָכען אין א שענק. (אויבען רעכטס · דאָס בילד פון דעם ראָזביוניק ליאבעף. לינקס: דאסבילד פון דער רעלארנע).

די בצלאל־אויסשטעלונג אין לעמבערג.

דיעיניגע אבאנענטען, וואס זייער אבאנעמענט ענדיגט זיך מיט דיעזע נומער, בעקומען ביינעלעגט א פאסט־שעק, מיט וועלכען זיי זאלען עס תיכף ערנייערן, כדי מיר זאלען נישט זיין געצוואונגען, אויפצוהערען מיטץ צושיקען פון אונזער בלאט.

•

די פ. ט. אנענטען ווערען אויפגעפאדערט, תיכף צו בעגלייכען זייערע רעכנונגען, ווייל זאנסט וועלען מיר זיי נישט מעהר צושיקען די בלעטער.

•

אונזער הויפטפערטרעטער אין רוסלאנד איז: י. מערעצקי, ווארשא, במיעלנא נ׳ 49. פיליאלע אין לאדז: פשעיאזד נר 16.

אין רומעניען: יאזעף בארטפעלד, פאשקאני.

אין בעלגיען: ס. קאהאן, אנטווערפען.

אין אמעריקא: ש. דרוקערמאן, ניו־יארק, 50 קאנאל־סטריט.

די אדמיניסטראציע.

א הערצאג אלס וועקסעל־פעלשער.

די פערשידענע פערברעכענס אין גרויסען מאס־שטאב, וואס עס פעראיבען די הערכסטאדעליגע יונגע לייט, קוסען פאר אין דער לעצטער צייט אזוי הייפיג, אז ווען מען ענדעקט למשל, א גראף, א באראן אדער א הער־צאג אלס וועקסעל־פעלשער אדער פאלשטינצער, רופט עס מעהר נישט ארויס קיין איבערראשונג און ס׳ווערד שוין פערדעכענט צו די „אלטעגליכע" סענזאציעס.

לעצטענס האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער איטא־ליענישער הערצאג פאן נאמפאבעללא, וועמענס בילד מיר ברענגען אין דער היינטיגער נומער, האט געפעלשט וועקס־לען אויף א סך א סך טויזענדער לירען.

נאמפאבעללא איז א נעפע פון דעם רייכען קאר־דינאל ראמפאלא אין רוים און פלעגט פון זיין רייכען פעטער שטענדיג צו בעקומען געלד. מיט דער צייט איז אבער צווישען זיי ענטשטאנדען א מחלוקת און דער רייכער פעטער האט מעהר קיין געלד נישט געוואלט געבען, דער יונגער הערצאג, וועלכער איז שוין געוואוינט געוועזען צו אלע קאסטבארסטע תענוגים, האט אבער אהן געלד נישט געקענט עקזיסטירען און האט זיך מיישב געוועזען צו פעלשען זיין פעטער׳ס אונטערשריפט, כדי אויף זיינע וועקסעל צו בעקומען גרעסערע סומען געלד.

א צייט איז עס איהם אזוי געלונגען, און האט געפיהרט א פרייע לעבען. נאר לעצטענס האט ער צו א פלארענצער וואוכערער געבראכט א וועקסעל אויף 65,000 לירעס און דער וואוכערער האט באלד דערקענט, אז דאס איז נישט די אינטערשריפט פון דעם רייכען קארדינאל ראמפאלא און האט דעם הערצאג דערווייל געגעבען בלויז 17,500 לירעס און דאס וועקסעל האט האט ער געשיקט צו א רוימישען אדוואקאט, וועלכער האט ראמפאלא׳ן דאפון פערשטענדיגט. דערווייל איז די זאך געווארען א סוד פאר גאנץ רוים און צום רייכען פעטער האבען זיך א שיט געטהון צעהנדליגע בעלי־חובות מיט וועקסלען. ראמפאלא ווידער, האט נישט געוואלט מאכען קיין עפענטליכע שקאנדאלען און האט בעצאהלט אלע געפעלשטע וועקסלען.

א ניי קינדער־שפיטאל אין טשערנאוויץ.

אין טשערנאוויץ איז ערעפענט געווארען דאס נייע אויפגעבויעטע יודישע קינדערשפיטאל, וועלכעס עס האט געשטיפטעט דער יודישער פלאנטראפ דר. פישער, אנלעס־ליך דעם 30 יעהריגען רעגירונגס־יובילעאום פונ׳ם קאיזער.

בצלאל: אטעליער פאר דאמאסקוס־מעטאלארבייט׳ן.

דאס שפיטאל פיהרט דעם נאמען: „משה און חנה־שרה פישער׳ישעס קינדער־שפיטאל" און איז ערריכ־טעט לויט די נייעסטע פארשריפטען פון דער היגיענע.

ביי דער פייערליכער ערעפנונג פון דעם נייען שפי־טאל, זענען געוועזען אסך יודישע פערזענליכקייטען און אויך נישט־יודישע, צווישען וועלכע ס׳האבען זיך געפינען דער לאנדעספרעזידענט דר. פאן בליילעבען און באַ־ראן וואסילקא.

דאס געביידע פון קינדערשפיטאל, וואס מיר ברענ־גען זיין בילד אין דער געגענווערטיגער נומער, איז גע־בויעט געווארען לויט׳ן פלאן פון יודישען ארכיטעקטען קאמפלער.

אבדול האמיד משוגע.

דער געוועזענע טירקישער סולטאן אבדול האמיד, וועלכער איז בשעת דער טירקישער רעוואלוציע פון די יונג־טירקען אפגעזעצט געווארען און געפינט זיך זייט דעמולט אין א ווילע נישט־ווייט פון סאלאניקי, קען זיין העראבזעצונג נאר נישט לייכט איבערטראגען, מיט אנ׳־עכטען ארינטאלישען טעמפעראמענט בענקט ער נאך זיין לאנגיעהריגער זעלבסטהערשאפט, ווינע זעלען־שמערצען און פערדרוס טרייבען איהם אזש ביז צום שגעון.

זייט א קורצע צייט האבען זיך פערשפרייט ידיעות אז ער איז משוגע געווארען און טרייבט אן זיין פאלאסט אונערהערטע מעשים. ס׳האט געהייסען, אז ס׳בעפאלט אלע מאל אזא מעלאנכאליע און דעמולט מאכט ער חריב דאס מעבעל וואס געפינט זיך דארט, צערייסט דאס בעטצייג מיט די פארהענגע און ברעכט אוים די שויבען מיט די איבריגע קאסטבארע געגענשטענדע.

די ידיעות האט מען אל׳ן געהאלטען פאר איבער־טריבען, אויס׳ן ערנסטען פאל האט מען אנגענומען, אז ער איז א ביסעל מעלאנכאליש. אבער זיין לעצטע טהאט האט בעשטעטיגט די פערשפרייטע ידיעות און האט בע־וויזען, אז ער איז פאקי משוגע.

צוריק מיט עטליכע טאג האט ער זיין האנדטוך אנגעכונדען צו א פעסט בעווארענטעם געגענשטאנד אין האט זיך געוואלט אויפהענגען. איינער פון זיינע פאלאסט־דיענער, וועלכער גיעט אויף איהם שטענדיג אכטונג, האט דאס תיכף דערזעהן און האט אנגעכאפט דאס האנדטוך, נישט דערלאזענדיג איהם זיך הענגען. דאס האט דעם עקס־סולטאן געבראכט אין אזא כעס אריין, אז ער האט אזש דעם דיענער אבגעביסען א פינגער. דער דיענער האט אבער געמאכט א געוואלד, ביז ס׳זענען זיך צוזא־מענגעלאפען די איבריגע דיענערשאפט און מיט גרויס מיה איז עס זיי געלונגען, אראבצונעהמען דעם עקס־סולטאן פון זיין האנדטוך־תליה...

בצלאל: פיליגראן־אטעליער

דר. יעקב לעווקאוויטש.

אין עלענד און אין דחקות איז אין ווארשוי געשטארבען דער יונגער יודישער פילאזאף דר. יעקב לעווקאוויטש, אינ׳ם אלטער פון 28 יאהר.

געבוירען איז לעווקאוויטש געווארען אין א קליין שטעדטיל פון רוסיש־פוילען, ביי ארימע חסידישע עלטערן. אלס א קינד מיט אויסערגעווענליכע גייסטיגע פעהיגקייטען, האט ער באלד אין דער גאנצער סביבה געשמט פאר א „עילוי״.

מיט זיין גאנצער התמדה האט ער זיך דאן געווארפען צו וועלטליכע לימודים בכלל און צו פילאזאפיע בפרט. אינ׳ם משך פון עטליכע יאהר האט ער עס געבראכט אזוי ווייט, אז ער האט געענדיגט די אוניווערזיטעט און בעקומען די דיפלאם אלס דאקטאר דער פילאזאפיע.

ער האט פיעל געשריעבען איבער שפינאזא, קאנט, שלמה מיימון, ניטשע און אנדערע פילאזאפען. אלע זיינע ווערק זענען דורכגעדרונגען מיט אריגינעלע און העכסטבעדייטענדע געדאנקען. בעזונדערס רוהמווערטה זענען זיינע ווערק „די פילאזאפיע פונ׳ם יודענטהום״ און די איבריגע וואס האבען א שייכות צום יודענטום.

א גרעפין אלס פרוי פונ׳ם עגיפטישען קעניג: דער קהעדיווע פון עגיפטען.

צו זיין כבוד זאל אויך דערמאנט ווערען, אז ער איז געווען א בעגייסטערטער און טעטיגער ציוניסט. נאך מיט 10 יאהר צוריק איז ער שוין געווען א דעלעגאט צום פיערטען קאנגרעס אין לאנדאן.

ער איז געווען איינער פון די ווענינע וואס לערנען די וויסענשאפט לשמה און האט זי נישט בעטראכט אלס „קרדום להפר בה״. דער רעוואלט פון זיין אידעאלער אויפפאסונג איז געווען, אז ער האט געלעבט אין דער גרעסטער נויט. ער האט נישט איינמאל זיינע וויסענשאפטליכע רעפעראטען געלעזען הונגעריגערהייט און זיינע ווערקע האט ער געשריעבען אין זיין נישט־בעהייצטען צימער׳ל. די דירעקטע סבה פון זיין טויט איז געווען א פערקיהלונג, ווייל די פילאזאפיע האט איהם נישט געטראגען אפילו א ווינטער־מאנטעל און ער איז ביז׳ן לעצטען מאמענט געגאנגען זומערדיג אנגעטהון. דורך וועלכען ער האט זיך צו געצויגען א פערקילונג און איז אין עטליכע טאג ארום געשטארבען.

און דער פערזאן פון דר. יעקב לעוויקאוויטש, וועמענס בילד מיר ברענגען אין דער היינטיגער נומער האבען זיינע חברים און תלמידים פערלוירען א טרייען פריינד, א מיט־פיהלענדען לעהרער, און דאס יודענטהום — א איבערגעגעבענעם קעמפפער און א זעלטענעם פילאזאף.

בצלאל: טעפיך־אטעליער.

שרעקליכע אייזענבאהן־קאטאסטראפע אין ענגלאנד.

די לאנדאנער אומגעבונג איז בעקאנט מיט איהר שטארקען און שנעלען באהן־פערקעהר. אזוי אז פון שטעדט וואס זענען צעהנדלינגער מייל ווייט פון לאנדאן, קומען הונדערטער מענשען מיט די שנעל־ציגע קיין לאנדאן, כדי זיך צו אונטערהאלטען אדער עפיס צו בעזארגען און פאהרען דאן צוריק.

אין דער גאנצער אומגעבונג זענען פאראהנען דרייערליי גלייזען בלויז פאר די עקספרעס און בליצציגע א חוץ פאר געוועהנליכע פערזאנען־ציגע. קאטאסטראפען זענען דארט דערפאר כמעט נישט־מעגליך און דאך האט יענע וואך אין שטאאטס־נעסט, נישט ווייט פון לאנדאן, פאסירט א גרויס אומגליק, וועלכעס האט אין ענגלאנד שוין לאנג נישט געהאט זיינס גלייכען.

ס׳האבען זיך צוזאמען געשטויסען צוויי ציגע אין פיער וואגאנען זענען געגנזליך צעשמעטערט געווארען עטליכע וואגאנען זענען דורך דער צוזאמענשטויסונג־קראפט געווארפען געווארען אין אזא הויך, אז מאנכע וואגאן־געגענשטענדע זענען אויש געבליעבען ליגען אויפ׳ן דאך פון דער באהן־שטאציאנס־געביידע.

ריעזע קאטאסטראפע, פון וועלכער מיר ברענגען א פאטאגראפישע אויפנאהמע האט געהאט 35 מענשליכע קרבנות. פון וועלכע 7 זענען געהרג׳ט געווארען און 28 זענען שווער פערלעצט. די טויטע אין פערוואונדעטע זענען לרוב רייכע ענגלענדער, וועלכע ווענען זיך געפאהרען קיין לאנדאן א ביסעל אונטערהאלטען.

א רפואה צו מאזטלי.

די מעדיצינישע וויסענשאפט, וואס מאכט אלע מאל גרעסערע פארשריט, האט ווידער צו פערצייכנען א נצחון אין דעם קאמפף מיט דער רויהער נאטור.

מאזעל׳ן איז א קראנקהייט וואס יעדעס קינד מוז דורכמאכען און נישט איין פאמיליע האט דאפון גרויסע צרות, דען די קראנקהייט ווירקט אונגעהייער אנשטעקענד אויף די איבריגע קינדער און אפילו אויף אזעלכע וואס קומען מיט דעם קראנקען קינד אין אינדירעקטע פערבינדונג.

ביז איצט איז געגען דעם נישט געווען קיין שום מיטעל, נאר די קראנקהייט האט געמוזט האבען אויסשטאנד און אויב א קינד האט זיך נאך אין מיטען דיזער קראנקהייט פערקיהלט, אזוי איז עס ארייגעפאלען אין א לעבענס־סכנה.

ע׳ישט איצט איז עס דעם פריוואט־דאצענט דר. זיטלער פון קאלמאר (עלזאס־לאטהרינגען), וועמענס בילד מיר ברענגען אין דער היינטיגער נומער, געלונגען צ

בצלאל: פראפעסאר שאץ אין נאטור היסטארישען מוזעאום פון בצלאל.

נעפינען א ־פ־אה נענען דער מאועל־ק־אנקהייט. און דאס איז פא־ דער מעדיצינישער וויסענשאפט א גרויסער פא־טש־יט.

די פרטים פון דער רפואה זענען אפילו נאָך נישט בעקאנט. דען דער ערפינדער וויל זיי ערשט פא־לענען פאר א מעדיצינייש־וויסענשאפטליכער קאָמיסיע און דאן מאכען עפליכע עקספערימענטע. די מעדיצינישע געלעהרטע בעהויפטען שוין אָבער אצינד, אז די ערפינדונג איז העכסט־וואהרשיינליך א זיכערע און ס'איז צו האָפען אז זי וועט אין קורצען מפורסם ווערען.

א נייער טעמפעל אין וויען.

די וויענער יודען פון וויעדען אין מארגארעטען־בעצירקע, האבען געענדיגט דעם בוי פון א נייעם טעמפעל. וועלכען ווי האָבען פאר א יאָהרען נענומען בויען לכבוד דעם 60־יעהריגען רעגירונגס־יובילעאום פונם קאיזער׳

דער נייער טעמפעל האט א רוים פון 500 זיצפלעצע מיט א שעהנער גאלעריע. פון דער גא־לעריע פיהרען אראב דרייערליי שטיגען, וועלכע ער־מעגליכען אינים נויטיגען פאל דעם אלערשנעלסטען אויבגאנג פון דער גאלעריע.

גרעפין טערעקי די פרוי פון עגיפטישען קהעדיווע.

ביים בויען איז די בעטאנאייזענקאנסטרוקציאן בע־נוצט געוואָרען אין א גרויסען קוואנטום. דורך וועלכען דער טעמפעל איז געזיכערט געוואָרען פאר פייער־פעלע.

דער פלאן פונים טעמפעל, וואס זיין בילד ברענגען מיר אין דער היינטיגער נומער, איז געצייכענט געוואָרען פונים ארכיטעקט גארטנער און אויסגע־פיהרט פונים שטאדטבוימייסטער באדנער.

א גרעפין אלס פרוי פונ'ם עגיפטישען קעניג.

„הכל תלוי במזל". ציגיאלעמען אין דער וועלט מוז מען האבען גליק. אפילו צו לעבען אויפ׳ן גרויסען פוס דארף מען אויך טוינען. עס זאל זיך נישט אויסלאָזען א בוידעס. א מאָכטער פון א פשוט׳ען אונגארישען אינ־זשעניער. וועלכע ווערד פון איהר גאנצער פאמיליע פער־אכטעט, ווייל זי וויל נור לעבען אויף גרויסען פוס. ווערד איצט די פרוי פונ׳ם עגיפטישען הערשער. דאָס איז א מעשה, וואָס איז נישט געהערט געוואָרען זייט די וועלט שטעהט.

אמת איז, די איצטיגע קהעדיווין סאבעירא, אָדער ווי זי האט פריהער געהייסען גרעפין טערעק, איז א בילד שענע פרוי און דעריבער טאקי האט זי לייבט נעקענט זיך בעוועגען אין אלע „העכע פענסטער" פון וויען וואו זי האט געלעבט. דארט האט זי אייך די זכיה נעהאַט קענען צו לערנען דעם עגיפטישען קעניג. וועלכער האט זיך אין איהר שטערבליך פערליעבט. זי איז דעמאלט געווען זענגערין אין א וויענער טעאטער. זי איז אבער דאָרט נור נעפעלען, אזוי לאנג זי האט געשוויגען. קוים האט זי דאס מאל נעעפענט, איז נישט געווען וואס צו הערען. זי האט אלזא אייגגעזעהען, אז די בינע איז פאר איהר קיין פעלד נישט און האט זיך געווידמעט אויף א נייע געביעט; צו פערדרעהען יונגע לייט די קעפ. דא האט זי מצליח געווען אפילו ביים עגיפטישען קהעדיווע. וועל־כער האט זי מיטגענומען מיט זיך אויף דער רייזע. זי האט איהם אומעטום און שטענדיג בעגלייטעט און אין קאירא האט זי אנגענומען דעם מאהאמעדאנישען גלויבען. דער קהעדיווע האט פאר איהר אויסגעבויט א פראכט־פאלעו פאלאין אין קאירא און א צייט האבען זיי גע־לעבט „אהן חופה וקדושין". איצט האט זיך דער קעניג מישב געווען און האט מיט איהר חתונה און זעצט זי אנידער נעבען זיך על כסא מלכותו.

האָ, האי נישט אומזיסט האט מען אנגעשריבען הכל תלוי במזל...

א שרעקליכע נקמה.

די פאריזער „ראזבאָיניקעס" האבען יענע וואָך אב־געא־בייט א שטיקעל. צו וועלכען נור אואלכע לייט זע־נען פעהיג געווען. די מעשה איז אזוי געווען. זייט יאה־רען האבען זיי זיך פערלעגט אין די פאריזער פאָרשטעדט און פלעגען דאָרט אָנארבייטען ממש א חורבן. קיין שום מענש איז ניט דורכגעגאנגען ביי נאכט זיכער מיט׳ן לע־בען און נישט איינער איז דאָרט נהרג געוואָרען. דיא „אפאשען" (די ראָזבאָיניקעס) פלעגען מיט מעסערס און אנדערע כלי־זין בעפאלען די דורכגעהער און פלעגען זיי בערויבען און מאָרדען. שפעציעל האָט זיך דאָרין אויס־געצייכנעט איינער מיט דעם נאָמען ליאבעף. וועלכען זיי האָבען פא־ זיין „חריפות" געמאכט פאר זייער ראש וראשון. געריפען האָט מען איהם דער געפאנצערטע מענש און פשוט גאנץ פאריז האט פאר איהם געציטערט.

א נייער טעמפעל אין וויען.

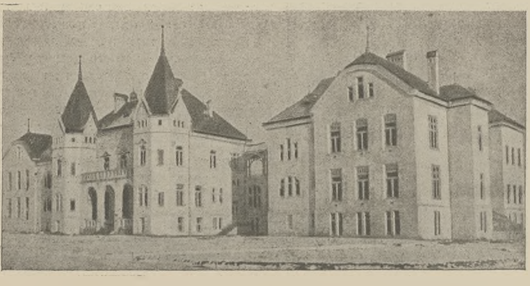

דאס נייע יובילעאומס-קינדערשפיטאל אין טשערנאוויטץ.

„שאנטעקלער“: סצענעס פון דעם טהעאטער-שטיק.

די פאליציי האט איהם געזוכט אלאנגע צייט און מ'האט איהם כאין אופן נישט געקענט דערטאפען. פלוצים האט זיך אויף דער פאליציי געמעלדעט א מיידיל, וועלכע האט דערצעהלט דעם סוד און נאכגעוויזען ווי דער געפעהרליכער מענש ליאבעף וואוינט. דאס מיידיל איז געווען טאקי זיינע א געליעבטע, וועלכע האט איהם געוואלט אבטהון א שפיצעל. ווען מ'האט איהם פערהאפטעט, האט די פאליציי געהאט אנ'ארבייט ניט צו בעשרייבען און נישט איינער איז פערוואונדעט געווארען.

דעם פרייטאג איז די געליעבטע ליאבעף'ס, לואיזע דעלארנע, געקומען אין שענק אריין, וואו די „אפאשעס“ זענען געזעסען, און ווי די אפאשעס האבען זיא דערזעהן האבען זייא אנגעהויבען אין איהר נקמה צו נעהמען פאר זייער פיהרער. ווער ס'האט בייא זיך געהאט א מעסער, א פיסטויל, א דראנג אדער ווער ס'האט נור געקענט ארויסרייסען א פיסעל פון א בענקיל אדער פון א טיש, האבען אלע זיך אויף איהר געווארפען און זי אווי לאנג געשלאגען, ביז זיא איז טויט אניערגעפאלען און זייער בלוט האט זיך אביסעל אבגעקיהלט.

דער ראבינער פון אויגסבורג געשטארבען.

אין אויגסבורג (באיערן), איז געשטארבען דער דאָרטיגער זעהר בעליבטער און אויך פאפולערער ראבינער דר. גראָס, וועמענס בילד מיר ברענגען אין דער היינטיגער נומער.

דער נפטר איז אויך געווען זעהר טעטיג אויף דעם ליטעראריש-וויסענשאפטליכען געביעט. א חוץ זיינע רעליגיאנס-אונטעררייכטס-ביכער, וועלכע ווערען בענוצט כמעט אין גאנץ דייטשלאנד, האט ער געשריבען עטליכע פראנצויזישע ווערקע, צווישען וועלכע ס'איז בעריהמט געוואָרען דאָס ווערק „גאלליא יודאאיקא“. דיזעס ווערק בעהאנדעלט די געשיכטע פון די יודען אין פראנקרייך און דיענט פאר געשיכטס-פאָרשער אלס די בעסטע קוועלע.

זיינע ארבייטען איבער סעמיטיש-אָריענטאלישע שפראכען-קונדע, געהערען עבענפאלס צו די בעסטע אויף דיזען געביעט און דער מחבר האט זיך דורך זיי געמאכט אונשטערבליך.

די לויה איז פאָרגעקומען אונטער אלגעמיינער בעטהייליגונג פון דער גאנצער אויגסבורגער בעפעלקערונג, אָהן אונטערשיעד פון שטאנד, נאציאָן אָדער רעליגיאָן. אויף'ן בית-הקברות האט דער מינכענער אָבער-ראבינער דר. ווערנער דעם נפטר מספיד געווען און הערפאָרגעהויבען זיינע פערדיענסטע לטובה דעם יודענטהום. תנצב״ה.

די קרופ'שע קאנאנען-פאבריק.

ווי ס'ווייזט אויס, זענען די אלע קאנפערענצען און קאנגרעסען וועגען שלום, וועלכע ווערען אבגעהאלטען אין האאג און אין אנדערע גרויסע שטעדט, בלויז קאנגרעסען, וואס בלייבען אויפ'ן פאפיער און ווערען נישט אויסגעפיהרט.

ווער ס'האט נאך אין דעם געצווייפעלט, דער קען ערזעהן דערפון, וואס פלוצים פון דער העלער הויט, איז די גרעסטע קאנאנענפאבריק אין אייראפא, וועלכע פערשפרייט אויך די ערציינניסע איהרע אין אפריקאנישע און אזיאטישע מלוכות און פערזארגט זיי מיט קריעגסמאטעריאל, די קרופ'שע פאבריק, פערגרעסערט געווארען מיט א נייער ווערקשטעטע, וועלכע וועט ערציינען נייע מאטעריאל, צו פערשטערקען דעם — קריעג.

קרופ'ס פאבריקען בעשעפטיגען א פערזאנאל פון טויזענדער ארבייטער, וועלכע האלטען אויס אנ'איינען מעאטער, אנ'איינען קאנצערט-הויז, בכלל זעהט עס אויס ווי אנ'איינענע גרעסערע שטאדט, וועלכע בעשעפטיגט זיך מיט פאבריצירען קאנאנען.

מיר ברענגען אין אונזער היינטיגער נומער א בילד, פארשטעלענדיג א ווערקשטעטע אין ד״ר קרופ'שער קאנאנענפאבריק. דערארטיגע ווערקשטעטען זענען דארט פאראהאנען עטליכע, — אין דאמון קען מען זעהען, ווי גרויס די פאבריק איז.

לויט ס'ווייזט זיך, זענען נאך נישט מקוים געווארען די ווערטער ישעיהו הנביא'ס, אז פון שווערדען וועט מען מאכען גראבלעס און פון ביקסען — גראבאייזענס. לעת עתה מאכט מען שווערדען און ביקסען, האמאטען און קאנאנען און ווער ווייסט ווען ס'וועט מקוים ווערען ישעיה'ס נביאות.

די אבאנענטען פון דער „יודישער אילוסטרירטער צייטונג“, וועלכע אבאנירען דאס בלאט דירעקט ביי דער אדמיניסטראציע, וועלען בעקומען אלס בחנם'דיגע פרעמיע די ליטעראריש-בעלעטריסטישע מאנאטשריפט

„בית ישראל“

(א פאמיליענבלאט פאר יעדען יודישען הויז.)

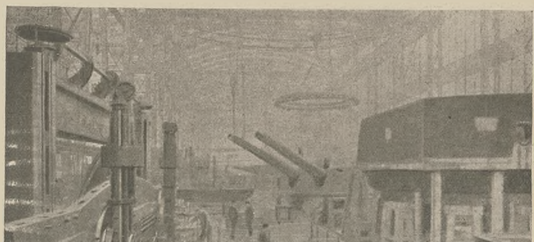

די קרופ'ז'ע קאנאנענפאבריק: די נייע ווערקשטעטע אין דער פאבריק.

„שאַנטעקלער“.

ווער ס'האָט די לעצטע טעג געלעזען צייטונגען, דער האָט געוויס דעם נאָמען בעגעגענט.

„שאַנטעקלער“, איז דער נאָמען פון אַ נייע דראַמאַ פון דעם פראַנצויזישען שריפטשטעלער ראָסטאַנד וועלכעס האָט זיך איצט געוויזען אויף דער פאַריזער ביהנע.

עס איז נישטאָ איין צייטונג אין דער גאַנצער ציוויליזירטער וועלט, וואָס זאָל זיך מיט דעם דראַמאַ נישט בעשעפטיגען. עס איז נישטאָ איין אילוסטרירט בלאַט וואָס זאָל נישט ברענגען עטליכע פאָטאָגראַפיעס פון דעם שטיק וועלכעס האָט אַזאַ שטאַרק אויפזעהן ערוועקט אין דער וועלט.

וואָס איז דאָס מערקווירדיגע אין דעם דראַמאַ? דאָס שטיק שפּיעלט אין אַ הויף פון היהנער און נאַטירליך זענען אַלע מיטווירקענדע פייגעל. ס'קומען דאָרט פאָר היהנער, העהנער, סאָוועס און אויך אַנדערע נאַכט־פייגעל, אפילו שפּינען. ביהנען און קאַראַקאַנעס זענען דאָרט אויך בנמצא און דאָס איז עבען דאָס מערקווירדיגסטע.

איינענטליך זענען אַזעלכע זאַכען אין דעם סענזאַציאָנעלען פּאַריז נישט אַזוי זעלטען. ערשט נישט לאַנג האָט דער גרויסער פראַנצויזישער שריפטשטעלער מעטערלינק, געשריבען אַ דראַמאַ „בלויע פייגעל“, אין וועלכע ס'זענען פאַרהאַנען פערשידענע קונצען. דאָרט שפּיעלען נישט נור לעבענדע חיות, נור אפילו טויטע בעשעפענישען ווי אַ טיש, אַ לאַמפּ, אַ היטעל־צוקער וכדומה, אויך וויכטיגע ראָלען. אָבער יענע דראַמאַ האָט נישט אָנגעמאַכט קיין הונדערט חלק רעש, וואָס ראָסטאַנד'ס שאַנטעקלער“.

דער אינהאַלט פון דעם דראַמאַ איז, בקיצור, פאָלגענדער:

די זאַך קומט פאָר אין היהנער־הויף. דער גרויסער האַהן „שאַנטעקלער“ הערשט דאָרט, ווי אַ דעספּאָט. אָבער נישט אומזיסט האָט ער די מלוכה, מחמת אַלע ווייסען, אַז ער איז עס, וואָס רופט אַרויס יעדען טאָג, דורך זיין „קוקעריקו“, די זון און מאַכט בעלייכטען די גאַנצע וועלט. נאַטירליך געפינט זיך דאָרט אַ יונגער האַהן, אַ געוות פּנים, וואָס שרייט, אַז דער אַלטער האַהן מעג שוין אָבטרעטען דעם וועג, פאַר איהם דעם יונגען דור, מחמת דער אַלטער ווייסט אויך נישט ווי אַזוי צו פיהרען די מלוכה אין דער איצטיגער נייער צייט.

צו דעם יונגען „רעוואָלוציאָנער“ שטעהען צו די נאַכטפייגעל, וואָס זענען ברוגז אויף „שאַנטעקלערן“, מחמת ער שטערט זיי מיט זיין אַרויסרופען די זון, דעם רויב ביי נאַכט און פּאָלי אָלי גרייט זיך צו אַן אויפשטאַנד אין שאַנטעקלער'ס מדינה. אָבער שאַנטעקלער איז גובר זיינע פיינד און ער בלייבט דאָך הערשער, ביז איינמאָל מאַכט זיך אַ מעשה, „שאַנטעקלער“ פערשלאָפט זיך און ווען ער כאַפּט זיך אויף און וויל אָנהויבען צו שרייען זיין זונגענליעד „קוקעריקו“, איז די זון שוין אויפגעגאַנגען און שאַנטעקלער בלייבט תחילת אַ דערשלאָגענער. אויף אַזאַ קלאַפּ האָט ער זיך נישט גערעכנט, אָבער ער טרייסט זיך דערמיט, אַז דורך זיין געכטיגען „קוקעריקו“ איז די זון אויך היינט אויפגעגאַנגען.

וואָס ס'האָט זיך געטהון ביי דער הויפּטפּראָבע און ביי דער אויפפיהרונג פון דעם דראַמאַ, לאָזט זיך נישט בעשרייבען. דער ערשטער אַקט איז אויפגענומען געוואָרען מיט התלהבות. שפּעציעל די סצענע, ווען שאַנטעקלער, זינגט זיין ליעד צו דער זון האָט אַזאַ בעגייסטערונג אַרויסגערופען. אַז ראָסטאַנד איז גערופען געוואָרען „דער פאָטער פון'ם פראַנצויזישען פאָלק“ דער עולם האָט געיוכצט פּשוט פאַר בעגייסטערונג. אויך דער צווייטער אַקט איז אויפגענומען געוואָרען מיט התלהבות. אָבער דער דריטער איז שוין נישט אַזוי געפעלען. די רעוואָלוציע פון אַלע עופות אַקעגען שאַנטעקלער'ן איז נישט געלונגען, בכלל איז דער אַקט גאָר שוואַך. דער פערטער אַקט האָט אויך אַרויסגערופען גרויסע בעגייסטערונג אין בכלל קען מען זאָגען, אַז פּאַריז האָט נאָך אַזאַ סענזאַציאָנעל שטיק נישט געהאַט. אָבער שווערליך דאָס שטיק זאָל זיך לאַנג האַלטען אויף דער ביהנע, ווייל סוף כל סוף וועט די סענזאַציע דאָך נישט איינהאַלטען.

דאָס שטיק איז סימבאָליש דורך און דורך. עס שטעלט פאָר דאָס לעבען, דעם טאָג, דעם אידעאַליזמוס, דאָס גוטע, און ס'איז אַ פּאָלעמיק געגען קריטיק עטצ. אָבער מאַנכע שטעלען זענען זעהר שוואַך.

די שוישפּיעלער האָבען זעהר גוט געשפּיעלט און מ'האָט נור בעוואונדערט, ווי אַזוי זיי האָבען געקענט אַזוי גענוי איבערגעבען די בעוועגונגען, אפילו די קלענסטע, פון די עופות.

* * *

צו דעם ערפאָלג פון דעם דראַמאַ האָט שטאַרק מיטגעווירקט די רעקלאַמע, וועלכע איז פאַר איהר געמאַכט געוואָרען זייט יאָהרען. דיזע רעקלאַמע האָט שוין איהר „געשיכטע“.

עדמונד ראָסטאַנד, אַ גאַנץ פיינער פראַנצויזישער דיכטער, וועלכער האָט אָבער אַ לאַנגע צייט, גאָר נישט וויכטיגעס אַרויסגעגעבען, האָט פאַר צירקאַ זיעבען יאָהר מודיע געווען, אַז ער שרייבט אַזאַ ווערק, וואָס וועט מרעיש עולמות זיין און מ'וועט דעריבער שמועסען אויף דער גאַנצער וועלט. דערנאָך דערוואוסט מען זיך אַז די הויפּטראָלע פון דעם ווערק, וועט שפּיעלען אַ האָהן, וועלכען ער רופט „שאַנטעקלער“. ס'איז שוין אפילו געווען בעשטימט, אַז די ראָלע זאָל שפּיעלען דער בעוואוסטע שוישפּיעלער קאָקלען (וועלכער איז אָבער אינצווישען געשטאָרבען). דערנאָך איז שטיל געוואָרען. די פּרעסע האָט אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען און געפּרעגט וואָס ס'איז געשעהען צו האָט דעם דיכטער פערטעהלט שאַפף. צו איז עס אין גאַנצען נישט אַ בלאַף, סענזאַציעס איבער סענזאַציעס האָט מען פערשפּרייט. מעטער־לאַנגע אַרטיקלען האָט מען דעריבער געשריבען און בויך־סברות זענען געפלויגען אין אַלע בלעטליך. ראָסטאַנד אַליין, האָט קיין גענויע תשובה נישט געגעבען. דערנאָך האָט מען ערפאַהרען, אַז אַלע ראָלען זענען בלויז פייגעל און חיות, דער ערשטער אַקט שפּיעלט אין אַ היהנערהויף. מ'האָט שוין אויך פערטיילט ראָלען פאַר אַנדערע פערזאָנען. אָבער דעם אינהאַלט האָט קיינער נישט געוואוסט. אַלעס איז צוגעגאַנגען בסוד סודות און פערשטעהט זיך, אַז די בלעטער האָבען נישט געשוויגען און זענען ווייטער אַרויס מיט סענזאַציעס.

ביז מ'איז געוואָהר געוואָרען, אַז ראָסטאַנד קומט קיין פּאַריז, ער זאָל לייטען די פּראָבען. דערווייל איז געשעהען „אַן אומגליק“. דער שוישפּיעלער, וואָס האָט געזאָלט שפּיעלען די הויפּטראָלע, איז געשטאָרבען. און דאָ הויבט זיך אָן אַ זוכעניש. ווער זאָל איהם פערטרעטען און ווער זאָל דאָס שפּיעלען. אין גערעכט האָט זיך, אַז איינאיינעם מיט דעם שוישפּיעלער, איז אויך „שאַנטעקלער“ געשטאָרבען און שוין אַנ'עק. פּאַוואָלי אָבער האָט מען זיך צוגעוואוינט און מ'האָט אַרויסגעזוכט אַן אַנדער'ן שוישפּיעלער אויך אַ „בערי־המטען“, גיטרי און ער האָט איבערגענומען די הויפּטראָלע. און ס'האָבען זיך אָנגעהויבען צו שיטען אינטריגעס מיט פּליאָטקעס, און שאַנטעקלער איז געוואָרען אַ טאַגעספראַגע, פון וועלכער מ'האָט געשמועסט אַ מעשות.

ביז ס'האָבען זיך אין אמת'ן אָנגעהויבען די פּראָבען אין טעאַטער פּאָרט סט. מאַרטען. אָבער אַלעס איז צוגעגאַנגען אַזוי בסוד סודות, אַז דאָס פּובליקום איז ממש משוגע געוואָרען פאַר נייגיער. עטליכע צייטונגען האָבען אפילו געבראַכט „וויכטיגע ענטדעקונגען“. ווי למשל אַז די סצעניערונג און די קאָסטימע זענען זעהר שווער, אַז דער העלד „שאַנטעקלער“ איז אַזוי אויפגערעגט פון זיין שווערער ראָלע, אַז ער איז גאָר שטאַרק מסופק, צי ער וועט זי קענען שפּיעלען ווייטער, אַז די שוישפּיעלערין סימואַר, וועלכע שפּיעלט די ראָלע פון דער הוהן, וויל נישט שפּיעלען איהר ראָלע, מחמת זי דאַרף אויף דער ביהנע „בפני קהל ועדה“ לעגען אַן אַיי, און אַזוי האָט מען יעדען טאָג זיך דערצעהלט פּאַטשטען. אָבער קיין עיקר האָט מען נישט געוואוסט.

פּלוצים, אַ נייע אומגליק: אַ פייער פונ'ם טעאַטער, וועלכער איז פון דאָרט אַוועקגענומען, איז אַריבערגעפאָהרען קיין מאַילאַנד און האָט דאָרט אַ צייטונג מודיע געווען דעם גאַנצען אינהאַלט פון „שאַנטעקלער“.

ראָסטאַנד און דער פעלענער האָבען גענומען דעם פעלענען פערפיהרט אַ פּראָצעס. אָבער דערווייל איז דורך די אויפדעקונג פון „סוד“ דער אינהאַלט בעקאַנט געוואָרען, און דאָס שטיק האָט געוואונען אַזאַ פּאָפּולאַריטעט, אַז דער עולם האָט זיך קוים געקענט דערוואַרטען אויף זיין אויפפיהרונג.

ווי מען זאָגט אָבער נביאות אין ליטעראַרישע און קינסטלערישע קרייזען, וועט עס נאָך נישט לאַנג האַלטען אויף דער ביהנע — מחמת עס איז פאַר די שוישפּיעלער אַ אומגעהייערע אָנשטרענגונג, אויפצוטרעטען אַלס „עופות“ און פאַר'ן עולם וועט עס באַלד צו לאַנגווייליג ווערען.

די נייע שוהל אין קיעל.

אין דער דייטשער האַפענשטאָדט קיעל, וואו עס געפינען זיך גאַנץ ווייניג יודען, האָט די דאָרטיגע יודישע געמיינדע אויפגעבויעט אַ זעהר הערליכע נייע שוהל.

די געבוידע פערציערט אַ שעהנער קופּעל פון וועלכען עס בליקט אַראָב אַ — אין קרענץ געהילטער — מגן־דוד. אינעווענדיג געגען אויסגעמאָהלען די מזלות פון די צוועלף שבטים לויט די אגדות פון דעם מדרש.

א חוץ דעם שוהל־רוים, וואָס איז בעשטימט פאַר די גאָטעס־דינסטע, זענען פערהאַנען עטליכע נעבען־רוימע, צווישען וועלכע ס'געפינט זיך אַ קינדער־שוהלע, אַ זיצונגס־זאַאַל פאַר דער געמיינדע־ביבליאָטעק און אַרכיוו, וועלכער דיענט גלייכצייטיג פאַר אַ פערייגס און קלוב־לאָקאַל.

די שוהל־געבוידע, וועלכעס מיר ברענגען אין דער געגענוואַרטיגער נומער, איז איצט די שענסטע געבוידע אין גאַנץ קיעל.

דער נייער באַנוס פון קראָאַציען

די קריזע אין אונגאַרן און די ערגענונג פון דער נייער רעגיערונג קהוען־העדערוואַרי האָט עס אויך געבראַכט מיט זיך, אַז די פּאָליטישע פערהעלטניסע אין קראָאַציען האָבען זיך געענדערט.

ווית עטליכע יאָהר איז פאַסט דאָס גאַנצע לאַנד געשטאַנען אין דער שטאַרקסטער אָפּאָזיציע געגען דער אונגאַרישער רעגיערונג און קעגען דעם, פון איהרער ערנאַנטער לאַנדעס־רעגירונג.

דער לאַנדטאַג האָט געמוזט עטליכע מאָל פערטאַגט און אויפגעלעזט ווערען, אָבער אויך די נייע וואַהלען האָבען נישט געהאָלפען און די רעגיערונג האָט זיך מיט דער אָפּאָזיציע נישט געקענט קיין עצה געבען.

איצט אָבער, ווען די נייע רעגיערונג האָט איבערגענומען די ממשלה אין די הענד, האָבען זיך אויך די פערהעלטניסע אין קראָאַציען געענדערט. דער נישט־בעליעבטע באַנוס באַראָן ראויך האָט דעמיסיאָנירט און אויף זיין שטעלע איז ערנאַנט געוואָרען דער געוועזענער מיניסטער דר. ניקאָלוס פון טאָמאַשיץ, וועלכער איז אין גאַנץ קראָאַציען זעהר בעליעבט.

עס איז צו ערוואַרטען, אַז איצט וועלען זיך די פערהעלטניסע אין קראָאַציען פערבעסערן און דאָס קראָאַטיש־סלאַוואַנישע פאָלק וועט ווידער זיין אַ שטאַרקע שטיצע פון דער רעגיערונג ווי ביז פאַר עטליכע יאָהר.

די יודישע וועלט.

פֿון ארץ ישראל.

פֿון דעם בעריכט, וואָס האט פֿערעפֿענטליכט דאָס העברעאישע גימנאַזיום אין יפו פאַר דאָס פֿאַ־יגע יאהר, נעהמען מיר א־וים פֿאָלגענדע ציפֿערן: בסך־הכל האט דאָס גימנאַזיום געהאַט הוצאות 32160.46 פֿ־אנק; 20 טויזענד פֿראנק איז אויסגעגעבען געוואָ־ען אויף פענסיע פֿאַר לעהרער.

די הכנסות האָבען כמעט אינגאַנצען געדעקט די הוצאות. 15 טויזענד פֿ־אנק איז אַרײַנגעקומען פֿון שכר־לימוד.

לעהרער אין גימנאַזיום זענען פֿאַרהאַן 12. אײַנעם פֿון זיי האט מען געשיקט אין אויסלאַנד זיך פֿערפֿאָל־קאָמען אין זײַן פאַך.

שילער זענען געווען 140. פֿון זיי 80 יונגלעך און 60 מיידלעך. זיי זענען פֿון פֿערשיערענע לענדער אויסער פּאַלעסטינאַ; למשל פֿון רוסלאַנד. אַמעריקאַ, דרום אַפֿ־ריקא און אַ־גענטינאַ.

פֿאַר די שילער און שילערינס פון פרעמדע לענ־דער אין פֿאַרהאַן א פענסיאָנאַט.

יודישע שולען אין קאַאירא.

די טעג איז ערשינען דער יעה־ליכער בעריכט פֿון דער יודישער קהלה אין קאַאירא (עניפּטען). צווישען אנדערע זאַכען פֿערצייכענט דער בעריכט אַ היבשען פֿאָר־שריט פֿאַר די שולען פון דער קהלה. אין די שולען פֿאַר עלטערע קינדער. לע־נען 270 יונגלעך און 320 מיידלעך, אין די שולען פֿאַר יונגערע. לערנען 200 קינ־דער פֿון 4 ביז 8 יאָהר אלט. די לעהר־שפּ־אך אין פֿראַנצויזיש. העב־עאיש און א־אביש ווערען געלערנט אלס געגענשטענדען; אויסערדעם, אין די העכערע קלאַ־סען נים לעקציעס פֿון איטאַליעניש א לעהרער. וועלכען די איטאַליענישע רעגיערונג האָט בעווילינט. אָרימע קינ־דער קריגען אומזיסט מיטאָגען. אינטערעסאַנט איז, אַז די קאַאיראָ׳ער קהלה פֿון דײַטשע יודען ווערט געפֿיהרט פֿון ספרדים. די „אשכנזים" עפֿענען איז ניכען א שול, וואו מען וועט לערנען — אויף דײַטש...

בובאָרער יודען דערווייל" געלאָזען צו־רוה.

דער טורקעסטאַנער גענעראַל־גובערנאַטאָר סאַמסאָנאָוו האָט טעלעגראַפיש בעפֿוילען אָבצושטעלען פֿאָ־לויפֿינ דאָס אַרויסשיקען פֿון די 3000 בובאַ־ער יודען. וועלכע האָבען קיין רעכט נישט צו וואוינען אין רוסלאַנד אַלס אויסלענדישע אונטערטאַנען. די פֿעראָרדנונג איז נעגעבען אויף דערווייל, ביז די פֿ־אַגע וועט געלעזט ווערען אין מיניסטערען־ראַטה. פֿיעל פֿון די דאָזינע יודען האָבען אָנגעגעבען א בקשה, אַז זיי ווילען ווערען רוסישע אונ־טע־טאַנען.

וואלף שור ע״ה.

אין שיקאַגא איז פֿאַ־ינע וואָך געשטאָרבען דער העב־עאישע ליטעראַט וואלף שור ז״ל.

וואָלף שור איז געבאָרען געוואָ־ען אין וויטיאָן, נעבען ווילקאמיר. אין 1844. ער האט געלערנט פֿאַר זיך און אין קאָוונער ישיבה. ער האָט אויך שטודירט אין „לעהראנשטאלט פֿאר די וויסענשאַפֿט דעם יודענטהומס" אין בערלין. ער איז געווא־ען בעוואוסט אלס א גרויסער העברעער. אין די אָנפאַנג זיעבציגער איז ער געווען א לעהרער פֿון העבריאיש אין קאָנסטאַנטינאָפאל אין שפּעטער אין פארט סאאיד און קאירא. פֿון 1874 ביז 1879 האט ער ארומגערייזט. ער האט בעזוכט אפריקא, אינדיא, כינא, די פיליפינען אינזלען און נאָך אנדערע נעגענדען. ווען ע־ האט זיך צוריק געקעהרט אין אייראפא האט ער זיך בעזעצט אין וויען און איז געווא־ען א מיטארבייטער אין פרץ סמאלענסקי׳ס „השחר", אויך אין „המליץ" און אין „היום".

אין 1887 איז ער געקומען אין אמעריקא און האט געוואוינט צו פֿערשיעדענע צייטען אין נויארק, באלטימאָר, באסטאן, סט. לואיס און שיקאגא. אין דער לעצטער שטאדט האט ער געוואוינט זייט 1897, און נאכדעם אין נויארק און אנדע־ע שטעדט האט ע־ רע־דאקטירט דעם „הפסגה", וואס איז געגאנגען אייניגע יאהר. צווישען זיינע ווערק וענען ווערטה צו דערמאהנען „נצח ישראל", „מחזות החיים", „מסעות שלמה" „משאת נפשי", א. ז. וו. תנצב״ה.

מעשים פֿון ווילנער חברה קדישא.

די צייטונגען דערצעהלען א אונגלויבליכען פֿאקט. וואס ס׳איז פארגעקומען אין דער חברה קדישא אין איי־נער פֿון די עלטעסטע יודישע קהלות. טאקי אין ווילנא.

עס ווילט זיך כמעט נישט גלויבען. אז א חברא קדישא אין איינער פֿון די אנגעזעהענסטע יודישע שטעדט זאל נאך היינטיגע צייטען זיין פֿעהיג צו אזא אכזריות און אזא הלול־השם; ליידער איז אבער די מעשה, ווי די צייטונגען בעשטעטיגען, ריכטיג.

אין ווילנא איז געשטא־בען איינער לאנצמאן. א 93 יעהריגער זקן. זיינע קרובים. א אָרעמער שניידער און א העגדלער מיט אַ־טוואַרג האבען צווישען זיך אויפֿ־געמאכט די נויטיגע 21 רובל און האבען איינגעצאהלט די טאקסע פאר א קבר לויט דער לעצטער מדרנה.

נאכ׳ן ארון זענען נאכגעגאנגען פיער פרויען און צוויי מאנספערזאָן. די קרובים פֿון פֿערשטארבענעם. דער קבר איז שוין געווען אָפֿען און מען האט שוין דעם מת געוואלט אריינלעגען אין קבר. פלוצלונג איז א־געקומען דער משנית פֿון בית הקברות און האט מודיע געווען. אַז חברה קדישא האט בעפֿעהלען מען זאל דעם מת נישט מקבר זיין ביז וואנען מען וועט נישט איינצאהלען קיין הונדערט רובל.

די קרובים האבען גענומען בעטען, לויפֿען צו חבירה קדישא, מאכען געוואַלדען; ס׳האט אבער נישט גע־האָלפֿען.

— בעצאהלט הונדערט רובל. פֿרוּעצט וואס איהר האט. ווען נישט נעהמט אייך צו אייער מת — אזוי האט מען די קרובים געענטפֿערט.

או די קרובים האבען געמאכט גרויסע קולות, האט מען זיי געהייסען אַרויספיהרען פון זאַל.

מען האט געמוזט דעם מת פיהרען צוריק פֿון בית־הקברות אין מתים־שטיבעל. וואו ער איז געלעגען אזוי לאנג ביז וואנען די זאך איז בעוואוסט געווא־ען אין שטאדט און די נישט־יודישע צייטונגען האבען דערפון אנגעהויבען רעדען. ערשט דאמאלסט איז דער מת גע־קומען צו קבר ישראל.

זיענ פאר יודיש.

אויף דעם ערשטען צוזאמענפֿאהר אין ווילנא פֿון יודישע כלל־טהוער וואס זענען פֿעראינטערעסירט אין די פראָפעסיאנעלע שולען פֿאר מיידלעך איז פא־געקומען אן אינטערעסאַנטע דעבאַטע וועגען לע־נען יודיש אין דיזע שולען. באַ־אן גינצבורג איז געווען פֿארזיצענדער און ער, ווי אייניגע אנדע־ע דעלעגאַטען האבען זיך אויסגעשראָ־כען געגען יודיש. דאך, האט אונזער מאמעלשון געזיעגט.

געגען יודיש האבען זיך אם שטאַרקסטען אויסגע־דריקט: גרינארי סירקין פון מינסק און פֿרוי גלאזער פֿון אדעסאַ. סירקין דאט זיך געוואונדערט ווי אזוי מען ליינט נאר פאר צו לעהרנען יודיש. „דאס איז נישט אונזער שפ־אך, נור אונזער שאנר". האט ער גע׳טענה׳ט. „דאס איז א שטיק גלות פֿון וועלכע מיר מוזען פטור ווערען, פֿ־וי גלאזער האט געזאנט, אז יודיש איז סתם קיין שפראך און אז דיא גאנצע וויכטיגקייט פֿון איהר איז נור כדי די מיידלעך זאלען קענען לעזען די ביכלעך פֿון שלום אש. אבער עס איז דא א מיטעל: איבערזעצען די ביכ־לעך אין רוסיש.

די לעהרערין ביעלאוסקא האט בעהויפטעט אז עס איז א שאדען צו פֿערכרענגען צייט אויף יודיש און אז די מיידלעך דארפֿען לערנען רוסיש. אין זאל איז אבער געווא־ען אזא פֿייפֿע־יי בי די לעצטע בעמערקונג אז זיא האט געמוזט אויפֿהערען רעדען.

באַ־אן גינצבו־ג האט אין אנפֿאנג ערקלעהרט או ער איז נישט געגען יודיש. אבער ער איז אינצוס־יערען וואס מען האט אין גאנצען פערגאבלעסינט צו ריידען וועגען העבראיש. ע־ האט געזאגט אז קיים פֿערגעסען יודען אן העברעאיש מעגען זיי זיך אלע שמד־ען. אין זאל איז ביי דיזע ווערטער געווא־ען א גרויסע־ טומעל. דער באראן האט געענד־גט מיט שענדען יודיש און לוי־בען רוסיש.

אינזשיניר באלאטין האט גערעדט געגען העברע־איש, נישט דע־פֿאַ־ ווייל די שפּראכע איז איהם נישט טייער. נור ווייל אין די געצעהלטע שטונדען וואס מען קען דארויף אבגעבען. קען מען זיך ווייניג אויסלערנען און עס איז דארום גור אן אומזיסטע צייט־פֿערלוסט.

הערר קאַטיק האָט דורך סטאַטיסטיק בעוויזען אז 97 פּראצענט פֿון די יודען אין רוסלאנד ריידען יודיש. זי איז אלזא א פֿאלקס שפּ־אך. הערר סטראשון, יעווגענא הור־וויטש און וויערא קופערשטיין האבען אויך פֿערטיידיגט יודיש. אבער דאס איז כמעט נים געווען נויטיג. יודיש האט געזיעגט מיט 48 געגען 8 שטימען.

די שחיטה אין פינלאַנד.

לויט דער פֿארערונג פֿון פֿינלענדישען גענעראל־גובערנאטאר האט דער פֿינלענדישער סענאט ווידער בע־טראכט די פֿ־אגע וועגען דער יודישער שחיטה אין פינ־לאנד. דער סענאט האט אויך ערשט געפֿונען. אַז די יו־דישע שחיטה דא־ף בלייבען געאס־ט.

דער האנדעל אין ארץ־ישראל.

(דער האנדעל אין פאלעסטינא). אין דעם פאָ־יגען יאהר זענען אין יפו׳ער פא־ט אָנגעקומען ביז 694 שיפען, פון זיי: 204 ענגלישע, 106 רוסישע, 99 אי־טאליענישע, 91 אַמעריקאַנישע, 86 פֿ־אנצויזישע, 41 גריכישע, 36 טערקישע, 21 דייטשע, 9 בעלגישע, 2 האלענדישע און 1 נארוועגישע. אין דורכשניט זענען אין פארט אנגעקומען 2 שיפען אַ טאג. ווען מען זאל געה־מען אין בעטראכט. אז מיט איינינע יאהר צוריק פֿלעגען אין יפו׳ער פארט אָנקומען 2—3 שיפען א וואך, קאן מען פֿערשטעהען, וואס פאר א גרויסען ערפאלג עס האט דער האנדעל און אינדוסטריע אין פאלעסטינא. און וואס מען קאן ערווארטען אין דער נאהענטער צוקונפֿט.

אַ יודישער דועל.

פֿון יפו איז אנגעקומען א ידיעה. אז דער בעוואוס־טער ציוניסט מיכאל האלפערן האט א־ויסגערופען אויף א דועל דעם רעדאקטאָר פון דער קאנסטאנטינאפאלער צייטונג „אל טעמפא", וועלכער איז בעוואוסט מיט זיינע שטענדיגע שארפֿע אנפאלען אויף דעם ציוניזם.

מען זאל נים זאגען עפּעס ווענען פּראָפ. שאַץ. די די נשמה פֿון „בצלאל". פּראָפ. שאַטץ איז דער איג־טערעסאַנסטער געגענשטאַנד אין דער גאַנצער אויס־שטעלונג—און א געגענשטאַנד וואָס אוצרות קענען נים קויפֿען.

פּראָפֿ. שאַץ האט געהאלטען א שטעלע פֿון א קונסט־לעהרער אין דער אקאדעמיע פֿיר שעהנע קינסטע אין בולגאריען. כסך הכל האט ער געהאט אָבגעשפּארט א זעכס טויזענד פֿראַנק. ווען ער איז געקומען צום צווייטען קאָנגרעס אין באזעל האט ער בעשלאָסען אז ער קען וואס אויפֿטהון אין ארץ־ישראל פאר די יודען. מהיכא תיתי. וואָס קען ער דא פֿערלירען? איז ער אוועק און האט בעצאָהלט דריי טויזענד פֿראַנק פֿאר א יאהר דירה־געלד פֿאר די בצלאל־שולע אין ירושלים, און פֿאר די איבריגע האט ער איינגעשאַפֿט וואס ער האט געקענט.

יא, עס איז איהם געווען א ביסעלע שווער — נים ער צו — אבער פּראָפּ. ווארבורג, דר. פּאול נאַטהאַן פֿון הילפֿס פֿעראיין דער דייטשען יודען, איינינע בע־ריהמטע קינסטלער, און פֿיעלע נוטע ציוניסטען האָבען אנגעהויבען איינצוזעהן וואס די בצלאל־ש־לע קען אויפֿטהון און איצטער געהט עס נאט צו דאנקען נים שלעכט. עס קומט צו איין אבטהיילונג נאך דער אנדערער.

איצט איז שוין בצלאל א נ־ויסע קונסט־שולע, וועלכע האט בעקומען א נאמען אין דער גאנצער וועלט.

רעם לעצטען ציוניסטען־קאנגרעס אין האמבורג האט זי דארט פֿעראנשטאלטעט א אויסשטעלונג פֿון איהרע ערצייגניסע. דערנאך איז די אויסשטעלונג איבער־געגאנגען קיין וויען, איצט איז זי אין לעמבערג, פֿון דארט קומט זי קיין קראקא.—

דיעזע אויסשטעלונגען וועלען פֿיעל מיטהעלפֿען צו פֿערברייטען דעם כבוד פֿון „בצלאל" אין אלע לענדער.

פרוי טראַפּש געשטארבען: די פֿרוי טראַפּש אין אוידיענץ ביים קאַיזער אים פֿערגאַנגענעם זומער.

די „בצלאל" אויסשטעלונג אין לעמבערג.

אין דעם זאאל פֿון דער לעמבערגער קולטוסגעמיינדע איז די וואך ערעפֿינט געווען א אויסשטעללונג פֿון קונסט־זאכען און האנד־ארביים־ארטיקלען, וועלכע די תלמידים און ארבייטער פֿון דער בצלאל־שולע אין ירושלים האבען געשאַפֿען.

דעם גרעסטען פּלאַטץ אין דער אויסשטעללונג פֿארנעהמען די טעפּפּיכע (קארפּעטס). סוחרים אין דעם פאך, וועלכע קענען מיט גרינדליכע מבינות אפּשאַטצען דעם ווערטה פֿון א טעפּפּיך ווען זיי זעהען איהם, זענען פֿול מיט צופֿריעדענהייט און בעוואונדערונג פֿיר די שעהנע צייכנונגען, פֿיר דעם קינסטליכען געוועב און פֿיר די קוואליטעטען פֿון דעם מאטעריאל. זיי בע־הויפּטען אז די קארפּעטס פֿון דער בצלאל־שולע קענען זיך מעסטען אין יעדער בעציהונג מיט די בעריהמטע פּערזישע קארפּעטס וואס האבען א שם אין דער וועלט.

דער לעצטער בעריכט פֿון דער „בצלאלי־שולע טהיילט מיט, דאס מיט איינינע מאנאט צוריק האט די בצלאל־שולע געפֿייערט דעם יובל פֿון טויזענדסטען קארפּעט וואס זי האט געמאכט. דער זעלבינער בע־ריכט לאזט אונז אויך וויסען דאס די קארפּעט־אבטהיילונג פֿון „בצלאל" בעשעפֿטיגט 61 ארבייטערינען, און דאס דער פֿיהרער פֿון דיעזער אבטהיילונג איז א תלמיד פֿון דער בצלאל־שולע.

אויף די ווענד פֿון דעם אויסשטעלונג־זאאל זעהט מען אויך צעהנדלינע סקיצצען און צייכנונגען אין קרעיאן אנגעפֿערטיגט פֿון די תלמידים פֿון דער שולע. אזוי ווי דיעזע צייכנונגען זענען אלע געמאכט פֿון דער נאטור, ט־אגען זיי אויף זיך דעם כאראקטער פֿון יודישען לעבען אין ארץ ישראל. אויף דיעזער אויסשטעלונג קען מען אלזא זעהן די התחלה פֿון א יודישען קונסט־אויסדרוק, פֿון א יודישען לעבען.

בעזונדערע אויפֿמערקזאמקייט ציהט אויף זיך די אבטהיילונג פֿון פיללי־גראן־ארבייט (נאלד און זילבער־געוועב) און פֿון דאמאסקוס מעטאל־א־בייט. אלערליי חפצים וואס לייטע זענען געוועהנט צו טראגען ביי זיך, ווי צינא־ען־טאשען, בראשען, און פֿערציערונגען פֿון אלערליי פֿארמען, אויספֿערבייט פֿון פֿיינע זילבער־פֿעדים, ליענען אין די שויקאסטענס און ווערען בע־וואונדערט פֿון מבינים. בעזוכער מאכען בעשטעלונגען און פֿיעלע קויפֿען דיעזע ארטיקלען אלס פּאסענדע מתנות פֿיר פֿריינדע.

די אבטהיילונגען פֿון האלץ־שניטצעריי, פֿון בילדער ראהמען, פֿון פּערלמוטער ארבייט זענען פֿערטרעטען דורך א היבשע צאָהל ארטיקלען וועלכע זאגען עדות אויף די געשיקטקייט און האנדפֿערטינקייט ווי אויך אויף דעם גוטען געשמאַק פֿון די ארבייטער. עס וענען אויך אויסגעשטעלט א היבשע צאהל פֿערשיעדענע ארטיקלען פֿון דער ליטאגראפֿישער אבטהיילונג פֿון דער בצלאל שול. ווי אויך פֿון דער אבטהיילונג פֿון געפֿלאכטענע מעבעל־שטיקער און געפֿלאכטענע קערב.

אום ריכטינ אבצושאַטצען דעם ווערטה פֿון דיעזע ארבייטען, מוז מען האלטען אין זינען, דאס די בצלאל שולע איז נאך נים אלט קיין צעהן יאהר און דאס דעם אנפֿאנג איהרען האט מען צו פֿערדאנקען צו די בע־מיהונגען פֿון איין־איינציגען מאן, פּראָפּ. באריס שאַטץ.

איין איבערבליק איבער די בצלאל־אויסשטעלונג קען נים זיין גאנץ, ווען מען זאל אפילו ארומריידען יעדען געגענשטאנד בעזונדער מיט אלע פּרטים. ווען מען

משה ליב ליליענבלום ז״ל.

פֿון ארעס קומט די טרויריגע ידיעה, אז משה ליב ליליענבלום איז דארט נאך א לענגערער קראַנקהייט געשטאָרבען, 67 יאהר אַלט.

נים אין אַ צייטונגס־אַרטיקעל לאזט זיך אַבשאַצען ליליענבלום'ס פֿיעלזייטינען ווערטה: אַלס שריפֿטשטעלער. געלעהרטער און כלל־טהוער. ליליענבלום'ן שאַצען—הייסט גאַנצע צוויי תקופות אין יודישען לעבען שאַצען: די תקופה פֿון השכלה און די תקופה פֿון חבת ציון. דאַס דאַרף אין אַ ווערק געמהון ווערען, אַ צייטונגס־אַרטיקעל געניגט נים דערצו.

איז אבער ליליענבלום אַ פּובליציסט געווען; אַ פּיבליציסט פֿון גאָטעס־גנאדען, וואָס ה״לינ פֿייער, „דאָס פֿייער פֿין אמת", האט איהם זיין ווענ בעלויכטען.

ליליענבלום האָט שוין זיינע ערשטע שורות מיט מסירת נפש געשריבען, נים געלד און נים כבוד האט איהם געטריבען צו שרייבען, נור אַנ'אינווייניגסט שטרע־בען, אַ שטרעבען בעקאַנט צו מאַכען די וועלט מיט דעם אמת, וואָס ער האט געפֿונען. מיר קאָנען זיך קיים פֿאָרשטעלען, וואָס פֿאַר אַ מיטה מען האָט געדאַרף האָבען כדי זיך צו ערלויבען מיט 40 יאָהר צוריק ארויס

די פֿליעה־וואך אין העל יאפּאלים; א בילר פון דער אלטער שטאדט העלי יאפּאלים אין עניפּטען.

די פליהוואך און העליאפאליס.

די אלטע עגיפטישע שטאדט העליאפאלים, וועלכע איז בעקאנט דורך איהר קלימאטישער לאגע און דורך דעם נאהנטקייט צו די פיראמידען, איז די וואך געווען דער שויפלאץ פון א גרויסער פליהבעוועגונג. אזש ביז אהין זענען זיך צונויפגעפלויגען די נייע פעגעל אין מענשענגעשטאלט מיט זייערע אפאראטען. „פיערטויזענד יאהר קוקען אויף אייך אראב פון די פיראמידען" — האט נאפאלעאן צו זיין היל געזאגט, ווען ער איז געווען אין יענער געגענד. דאסזעלבע קען מען אויך זאגען צו די פליהער אין העליאפאלים. פיערטויזענד יאהר קוקען די פיראמידען און דערזעהן איצט פאר זיך א נייע זאך, וואס איז עד היום נאך ניט געווען. מענשען מיט גרויסע פליגעל־אפאראטען פליהען אין דער הויך, דאס האבען זיי זיך ניט געקענט פארשטעללען.

זעקס טעג האט דאס פליהען געדויערט און ערשט אם זעקסטען טאג איז מען בעקאנט געוואָרען מיט דיא געווינער. אויסגעצייכנעט האט זיך מיט׳ן ערשטען פרייז רוגיער, וועלכער איז געפלויגען אם לענגסטען (48 קילאמעטער) און אם העכסטען (225 מעטער). אם שנעלסטען איז געפלויגען לע בלאן, וועלכער האט אין 8 מינוט געמאכט 10 קילאמעטער.

די בצלאל־אויסשטעלונג אין לעמבערג: א גרופע בעזוכער פון דער פראווינץ.

צוטרעטען מיט דער פארערונג. דאס יודענטהום צו רעפארמירען, ליליענבלום, וואוינענדיג אין א קליין ליטווישׂ שטעדטיל, אונטער דער הע־שגחה פינ׳ם אמאליגען קהל, האט אין זיך דעם מוטה געהאט.

און נאך מעהר מוטה האט ער געהאט מיט יאהרען שפעטער, ווען ער האט זיך ארומגעזעהען, אז זיין פריהערדיגער גאנג איז א פאלשער געווען. דער ערשטער איז ער געווען אין אנהויב פון די 80־ער יאהרען, וועלכער האט זיך אבגעזאגט פון זיין פריהערינען שטרעבען נאך אויסען און זיך צוריק, איגוויינינג־צו אומגעקעהרט.

און מיט׳ן איינענעם ערנסט, ווי ער האט פריהער געשטריטען פאר דער השכלה און פאר דער רעפארם, האט ער איצט געשטריטען פאר׳ן נאציאנאלען אויפלעבען פון יודענטהום. אין דער צייט איז ער געווען דער הערשער אין דער יודישער פרעסע; דער וואָרט־פיהרער בנוגע צו אלע יודישע ענינים. צו זיין וואָרט האט מען זיך צוגעהערט, מיט זיינע מיינונגען האט מען זיך גערעכענט און ער איז געווען דער שרייבער אין דער יודישער ליטעראטור. אבער אינאיינעם דערמיט איז דאך ליליענבלום אניענו געווען, צנועות׳דיג געשריבען און צנועות׳דיג זיך צו אנדערע שרייבעם פערהאלטען. ליליענבלום האט אין זיין ליטעראַרישער טהעטיגקייט פון קיין פניות ניט געוואוסט. ער האט מודה געווען, ווען ער האט זיך איבערצייגט, אז יענער איז גערעכט און האט דאס פאר קיין פחיתות הכבוד ניט געהאלטען.

ליליענבלום איז געווען דער גרינדער פון דער חברה חובבי ציון. אבער ביז ניט לאנג האבען דערפון נור יחידים געוואוסט. די וועלט האט געמיינט, אז דער ד״ר פינסקער איז דער גרינדער געווען: אין אמת׳ן איז ליליענבלום געווען דער גאנצער אויפטהוער און ער האט עם דעם ד״ר פינסקער אויסגעשטעלט פאר דער וועלט, כדי דער גאנצער ענין זאל מעהר צוטרוי געווינען.

און ביז דער לעצטער צייט איז ליליענבלום א לעבעדיגער מענש געווען. אלץ, וואס אין לעבען איז פארגעקומען, האט איהם אינטערעסירט און אויף אלצדינג האט ער זיך אבגערופען. זיין אייזערנע לאגיק האט איהם ביז לעצטען טאג צוהערער צוגעצויגען.

צוהערער — אבער ניט קיין נאכפאלגער. קיין וועג־ווייזער איז ער לאנג שוין ניט געווען. פון זיין השכלה־שטרייט, דעם־הויפט פון זיין השכלה־נצחון, האט ער אליין די הענד אבגעשאקעלט. זיין נאציאנאלען אידעאל, דעם אידעאל פון פאלקס־אויפלעבונג, פערשטעהען פיעל אונזערע אויך אנדערש, ווי ער האט דאס פערשטאנען. זיין „חטאת נעורים" האט געהאט מעהר ערפאלג, ווי זיין „דרך תשובה".

אבער דער אלטער זאגט: „ווער עס האט פאר זיין צייט געלעבט, האט געלעבט פאר אלע צייטען" — בלייבט אויך בנוגע צו ליליענבלום׳ן גילטיג.

און אין פרט פון יודישען וויסען, ליטעראַרישער צניעות און ליטעראַרישער אויפריכטיגקייט וועט ער לאנג נאך פאר פיעלען קאָנען אלס מוסטער דיענען.

די לעצטע צייט האט ער זיך פערנומען מיט ארדנען זיינע כתבים און ווי ארויסגעבען אין עטליכע בענדער. זיי דרוקען זיך איצט אין קראקא ביי יוסף פישער.

דער טויט האט איהם געשטערט די דאזיגע ארבייט אויסצופיהרען.

זאל איהם די ערד גרינג זיין.

פון דער רעדאקציע.

וועגען א נישט־אנגענעהמען צופאל האבען עטליכע בילדער, וועלכע מיר האבען אנגעקינדיגט אין דיעזער נומער, נישט געקענט אריינקומען וועגען וואס מיר בעטען די פ. ט. לעזער אום ענטשולדיגונג.

די בצלאל אויסשטעלונג אין לעמבערג: דאס קאמיטע פון דער אויסשטעלונג מיט פראפ׳ באריס שאץ

דוד׳ל.

(סקיצע).

פון ה. מארשאק.

ווייל ער האט קיין שיכלעך נישט געהאט, איז ער א גאנצען ווינטער געזעסען אין שטוב. דערפאר האט איהם דער פאטער צוגעזאגט אז אויף זומער וועט ער איהם אפגעבען אין חדר.

דער אנהויב פון זיין שטוב־זיצען איז געווען זעהר שווער. נאך די ליכטיגע, ווארימע זומער־טעג, ווען ער פלעגט קענען אומלויפען אין דרויסען א נאקעטער, א בארוועסער און שפיעלען זיך מיט די שכנ׳ישע קינדער וויפיעל ס׳הארץ גלוסט. אז עס זענען אנגעקומען די אסיענדיגע רעגענען, אין דרויסען איז געווען אזוי אומעטע־טיג־נ־אה און קאלט און אין שטוב בײ וויי — כמעט נאר פינסטער — פלעגט ער זיך שטעלען אויף א בענקעל נעבען איינציגען פענסטער׳ל און שטעהן לאנג א־ויס־קוקען מיט א גאנגענדער בענקשאפט אין קליינעם הערצעלען און הנם זייער פענסטער׳ל איז פון דרויסען אויסגעקומען גלייך מיט דער ערד. פונדעסטוועגען פלעגט דוד׳ל, ווען ער פלעגט זיך שטעלען אויפ׳ן נידעסטען בענקעל, זעהן דעם גאנצען הויף וועלכער איז געווען באגרענצט פון א רייהע נידעריגע שטאלען און פון א צובראכענעם פארקען, דורך וועלכען מען פלעגט קענען דורכקריכען צו דער ברייטער גרינער לאנקע. איצט האט זיך אבער דורך די לעכער פון פארקאן געזעהן נור עפּ׳ס גראהעס, און דוד׳ל האט געוואוסט, אז דארט איז נאס, קאלט אומעטיג, אז שפיעלען קען מען זיך איצט דארטען נישט און אז קיין קינדער זענען דארט נישטא. און פלעגט ווען זיין זוכענדער בליק שטרייפען איבער די גראהע לעכער פון פארקאן, פלעגט ער זיך דאך שטענדיג האפנונגס־לאז צוריק אראבלאזען צו דער גרויסער לוזשע, וואס איז געשטאנען אין מיטען הויף.

די גרויסע לוזשע איז געווען דער איינציגער פונקט וועלכער איז געשטאנען נישט שטענדיג גלייך און אונפערענדערט אויפ׳ן אלגעמיינעם גראהען פאן פון דער אומגעבונג.

עס פלעגען פאלען טראפען, און אין דער לוזשע פלעגען זיך בילדען רונדע קרייזלעך און זיך ציעהען, שפרייטען און פלעכטען איינס אין דאס אנדערע. און וואס געדיכטער די טראפענס פלעגען פאלען, אלץ שענער און פערוויקעלטער איז געווען דאס שפיעל פון די קרייזלעך. א שטארקער ווינד־שטורם פלעגט געבען מיט אימפעט א טרייב א געדיכטע מאסע טראפען און די לוזשע פלעגט דאן בעקומען אן אויסזעהן, ווי זוען טויזענד גרעסערע און קלענערע שפילקעס וואלטען איבער איהר אהרומטאנצען...

דער טאטע מיט דער מאמע פלעגען ערגעץ אוועקגעהן. פלעגט איהם איבערלאזען וואס צו עסען, נאר דוד׳ל פלעגט דאס רוב פערגעסען נאר אין גאנצען אהן עסען און שעה׳ן־לאנג פלעגט ער שטעהן אין קוקען אויף די לוזשע.

אז עס פלעגט נישט רעגענען, פלעגט זיך אמאל בעווייזען אויפ׳ן הויף אימיצער פון די שכנ׳ישע קינדער אין א ווארים מאנטאלע מיט שיכלעך אויף די פיס. זיי פלעגען איהם דערזעהן דורכ׳ן פענסטער און פלעגען איהם רופען.

— איך האב נישט קיין שיכלעך — פלעגט ער זאגען טרויעריג און א־ויפהויבען א פיסעל אויפ׳ן פענסטער צו ווייזען דעם חבר, אז ער געהט בארוועס. באלד אבער פלעגט ער זיך דערמאהנען און שוין מונטערער אויסשרייען:

— דער טאטע האט געזאגט, אז ער וועט פערדיענען, וועט ער מיר קויפען א פאר נייע שיכלעך!

נאר איינמאל האט איהם בערקע מיט פעראכטונג געזאגט:

— דיין טאטע וועט קיינמאל נישט פערדיענען.

און האט איהם א־ויסגעשטעלט א צונג.

דוד׳ל האט איבער דעם א צייט געוויינט. איז עטליכע מאל צוגעשטאנען צום פאטער, האט בעקומען פון איהם אפאר מאל פון דאס נייע א צוזאג און אמאל אויך א כעס׳דיגען שטופ־אב פון זיך...

קינדער פלעגען זיך אבער נור זעלטען בעווייזען אויפ׳ן הויף, און די לוזשע פלעגט זיך, אהן רעגען נאר לייכט גרייזלען פון ווינד און האט שוין אויך נאר ווענינ אנציהענדעס געהאט פאר דוד׳לען.

דאן פלעגט ער קוקען ארויף צו די וואלקען, ווי עס קייקלען זיך די גרויסע וואונדערליך־געפארמטע מאסען איינע איבער די אנדערע, ווי זיי ציהען זיך און רוקען זיך, וועדליג איהם דוכט, אזוי לאנגזאם און שטיל. אמאל אבער, ווען זיי פלעגען זיך אויפטורעמען גאנצע בערג וואלקען, עס פלעגט ווערען פינסטער, דער שטורם פלעגט מיט אימפעט א ריס טהון, און עס פלעגט זיך מיט אמאל האסטיג־האסטיג אנהויבען קייקלען דארט אין דער הויך — דאן פלעגט זיך דוד׳ל דערשרעקען: איהם פלעגט זיך דוכטען, אז אט־אט פאלט אראב א ריזיגער וואלקען און דעקט־צו איהם מיט דער שטוב, מיט׳ן הויף, מיט דער לוזשע, מיט אלץ, מיט אלץ... ער פלעגט זיך געשווינד אברוקען פון פענסטער און זיך בעהאלטען אין א ווינקעלע.

אז דאס פענסטער׳ל האט זיך פערצויגען מיט א קאלטער אייז־דעק, פערציה׳ט מיט וואונדערליכע בלומען און פערשאטען מיט א שנייאיגען פוך, איז דוד׳לען געווען נאך שווער ארויסצוקוקען דרויסען. ער פלעגט דארפען לאנג קראצען מיט די נעגעל און הויכען מיט די ליפען, ביז וואנען עס פלעגט איהם געלינגען צו דערקענען עפּיס וואס דורכ׳ן שויב. נאר דאך פלעגט ער ווי־עס־אין וואס־עס־איז דערזעהן.

די מאמע האט איהם אבער אומגעבונדען ארום האלז א פאטשיילקע און געזאגט, אז ער איז הייזעריג, ער זאל צום פענסטער נישט געהן — דאר׳ט ציהט. דאן האט זי אויך אריינגעלאזען אין שטוב די ציגע, ווייל אין פאר־הייזעל איז געווען קאלט און פערשאטען מיט שניי.

און די ציגע איז געווארען דוד׳לס חבר דורכ׳ן לאנגען, איינזאמען ווינטער. ער פלעגט זיך טהיילען מיט איהר דאס ברויט. וואס די מאמע האט איהם איבערגעלאזען אויף א גאנצען טאג; ער פלעגט איהר ווייזען זיינע קנעפּ, וואס זענען איהם געבליבען א זכר פון זומער, און פינאנדערזאגען איהר. מיט וועמען זי זאל זיין „חבר" און מיט וועמען — „אב". און די ציגע איז איהם געווען א גוטער חבר. פלעגט געטריי עסען איהר חלק ברויט, ערנסט אויסהערען זיינע רייד, צושאקלענדיג נאכדענקליך מיט׳ן בערדעל.

נאר אמאל פלעגט אויף איהם ארויספאלען עפּיס א מאדנע ביזקייט. צי האט די ציגע א צופּ געטהון פון די וואטע פון דער מאמעס קאפּטעל, וואס ער האט בענוצט פאר א מאנטעל? צי האט זי פערכאפּט אן איבעריגען ביסען פון זיין חלק ברויט? צו האט זי אפשר מיט ווענינ אויפמערקזאמקייט געהערט זיינע רייד? — עס פלעגט זיך איהם מיט אמאל פערוועלען שלאגען זי, רייסען זי, אבלאכען פון איהר... און ער פלעגט איהר רייסען פאר׳ן עק, צופּען די באָרד, אבגיסען מיט וואסער, ווארפען מיט עפּיס.

די ציגע פלעגט דאן איינבויגען דעם קאפּ און אנשטעלען אויף איהם די הערנער. ער פלעגט מיט גרויס שרעק אנטלויפען און בעהאלטען זיך אין בעט אונטערען בעטגעוואנד און שרייען מיט׳ן גאנצען כח. באלד אבער פלעגט ער זיך בערוהיגען, ארויסקריכען און צוריק ווערען גוט־פריינד מיט דער ציגע.

אז דוד׳ל האט זיך איינמאל אין דער פריה אויפגעכאפּט, האט ער געפונען נעבען דער גרויסער ציגע צוויי קליינינקע יונגינקע ציגעלעך. פון דעמולט אן האט ער פאר דער ציגע דרך־ארץ בעקומען: זי איז א מאמע. ער פלעגט נאך מיט איהר שמועסען, נעבען איהר ברויט, דערצעהלען איהר פון זיינע חברים, — אבער טשעפּען פלעגט ער זי שוין נישט. איבעריגענס, דאס רוב צייט פלעגט ער נאר איצט פערברענגען מיט די קליינינקע ציגעלעך. ער פלעגט זיי ארומפּאסען, אונטערבעטען זיי. וואס ער האט נור געפּאקט, אומטראגען זיך מיט זיי פון איין אָרט אויפ׳ן צווייטען. גאנץ אפּט פלעגט ער זיי נעהמען צו זיך אויפ׳ן געלעגער ביינאכט, און אפטער נאך פלעגט ער געבען זיי א׳נשלאפען. און אז די קליינע ציגעלעך זענען מיט איהם צוזאמען אומגעשפּרונגען איבער׳ן שטוב און האבען פרעהליך געמעקעט — האט ער שוין אויף אלץ פערגעסען: די חברים, די קנעפּ, דעם הויף און די גרויסע לאנקע הינטער׳ן פארקאן.

נאר ווען פון פענסטער׳ל האט זיך אין צוויי ברייטע שטראמען אראבגעגאסען דאס וואסער אויף דעם שמוציגען דיל, און א פרעהליכער, ווארימער שטראהל האט דורכגעשניטען די געדיכטע לופט פון קעלער, האט עס דוד׳לען א ציה געטהון צום פענסטער. ער האט זיך ווידער געשטעלט אויפ׳ן בענקעל און ארויסגעקוקט.

נאך איז דער שניי אין גרויסע קופּעס געלעגען דא און דארט. נאר ערטערווייז האט שוין ארויסגעקוקט א שטיק שווארצע ערד. עטליכע יונגלעך אין שטיוועלעך מיט ווארימע קאפּאטקעלעך האבען זיך פרעהליך געשאפּקעט אין דער בלאטע. ווייט פערקאטשענדיג די פּאלעס.

— דוד׳ל. — האט איין יונגעל אנגעוויעזען אויף איהם, אז ער האט זיך געלאזט זעהן אין פענסטער.

דאס איז געווען פּראיקע. ער האט געהאלטען עפּ׳ס ווייסעס אין האנד און האט געביסען דערפון.

אז די יונגלעך זענען צוגעגאנגען נעהענטער צום פענסטער, האט דוד׳ל דערקענט. אז פּראיקע עסט מצה.

— קום ארויס! האט פּראָיקע גערופען.

— ער האט נישט קיין שטיוועלעך, — האט בעריקע געזאגט און פעראכטליך צוגעגעבען, וואס ער האט ערנעץ געהערט: — זיין טאטע קאן נישט פערדיענען.

— און מצה האט איהר? — האט זיך חיים׳קע ערקונדיגט. מיר האבען שוין מצה.

— מיר אויך — האט געזאגט פּראיקע ווייזענדיג זיין שטיקעל מצה.

דוד׳ל האט זיך אומגעקוקט אין שטוב. ענדליך האט ער אונזיכער געזאגט:

— מיר האבען ציגעלעך...

— ציגעלעך? — האט זיך די חברה פעראינטערעסירט, אין יאסעלע, דער קלענסטער פון אלעמען האט געפרעגט:

— פסח׳דיגע?

דוד׳ל האט אויך נישט געוואוסט. וואס איהם צו ענטפערען. נאר בעריקע, אלס דער עלטסטער, האט ערקלערט:

— ציגעלעך דארף מען נאר נישט אויף פסח. — און זיך ווענדענדיג צו דוד׳לען און ער האט אויך געזאגט: — און קיין מצה האט איהר נישט. בע־ע!...

און ער האט איהם אויך ארויסגעשטעלט די צונג.

קוקענדיג אויף בערקען האבען איהם די איבעריגע קינדער אויך געמאכט בע־ע! און זענען אבגעטרעטען פון פענסטער.

דוד׳ל האט אומעטיג נאכגעקוקט. אז זיי האבען זיך שוין מעהר נישט געזעהן, האט ער זיך צוריק גענומען שפּיעלען מיט זיינע ציגעלעך. און באלד האט ער פערגעסען אויף אלץ.

אויף מארגען אין דער פריה. אז דער טאטע מיט דער מאמען דוד׳לס האבען זיך געקליבען אין גאס אריין האט ער זיך פלוצלונג דערמאהנט:

— טאטע, מצה... פארוואס קויפסטו נישט קיין מצה? אלע קינדער האבען שויך מצה!..

דער טאטע האט אנגעקוקט די מאמען און ביידע האבען אבגעזיפצט. ענדליך האט די מאמע געזאגט:

— ניש־קשה, מיין קינד, מיר וועלען אויך האבען מצה.

— וועסט היינט ב־ענגען?—איז דוד׳ל נישט אבגעטרעטען.

— ברענגען, ברענגען — האט די מאמע אויך

פערוהיגט, ארויסהאפענדיג זיך מיט דעם טאטען פון דער שטוב.

קיין מצה האבען זיי אבער נישט געבראכט. נישט אפילו אויף דעם אנדערען טאג און נישט אין א וואך ארום.

דוד'לס מאהנען: „פארוואס ברענגסטו נישט? — דו האסט דאך געזאגט, אז דו וועסט ברענגען!" האט אויך ניט געהאלפען.

ער פלעגט נאך אפטמאל כאפען פאר זיין צושטעהן א עכטען זעץ, און ער האט טאקי צוליעב דעם אויפגעהערט אזוי שטארק צו מאהנען. אבער האט ער שוין נאר נישט געדארפט דערמאהען: דער טאטע מיט דער מאמען פלעגען די לעצטע צייט שוין אליין פון קיין אנדער זאך נישט רעדען, ווי פון מצה. פון זייער רעדען האט דוד'ל פערשטאנען, אז עס איז נישטא מיט וואס צו קויפען. מיט אונרוהע און מיט האפנונג פלעגט ער זיך צו הערען, ווי זיי שמועסען אין אווענד וועגען מצה, ווי זיי מאכען פלענער, ווי דאס צו בעקומען. דאס רוב אבער פלעגען זיי זיך דאן אנהויבען צו קריגען און דוד'ל פלעגט ווערען אומעטיג, פלעגט זיך פערקריכען אין ווינקעלע צו די ציגעלעך און זיצען שטיל, ביז וואנען ער פלעגט איינשלאפען.

אין דער פריה פלעגען זיי ווידער האסטיג אוועקלויפען אין גאס, צוטראגענע, פערהאוועטע, שוויינענדיגע.

איין מאל אין דער פריה האט דער טאטע געזאגט:

—עס וועט נאר נישט העלפען—מען דארף פערקויפען די ציגע מיט די ציגעלעך און קויפען מצה, נישטא וואס צו ווארטען — ס'איז ערב-פסח.

די מאמע האט זיך שווער אנידערגעזעצט אויפ'ן ברעג בעט, און אנגעזיפצט.

דוד האט פערשטאנען, אז וועג מען וועט פערקויפען די ציגע מיט די ציגעלעך, וועלען זיי שוין קיינמאל דא נישט זיין — ווי דער סאמאוואר... געוועזען אזא בלאנקער, אזא שעהנער... וואס מען טהוט דארט מיט איהם, ווייס ער נישט. עס ארט איהם אויך נישט זעהר. אבער די ציגע מיט די ציגעלעך...

א מארנער צער האט אנגעפילט זיין יונג הערצעל און מיט פולע אויגען האט ער זיך א לאז געטאהן צו די ציגעלעך.

— איך וויל נישט — זיי פערקויפען! — האט ער געשריען.

— רוהיג! — האט דער טאטע אויף איהם ביז א געשריי געטאהן. אבער באלד האט ער זיך בעדאכט.

— און מצה ווילסטו? — האט ער געפ-ענט ווייך.

מצה וויל דוד'ל. נאר... נאר...

— וואס וועט מען זיי טהאן, אז דו וועסט זיי פערקויפען?

דער טאטע האט א ווילע געטראכט. דאן האט ער געזאגט:

— די ציגע וועט מען האלטען, וועט מען האבען מילך, און די ציגעלעך וועט מען קוילענען, וועט מען האבען פלייש.

אז מען קאן פון די ציגע האבען מילך — דאס ווייסט דוד'ל; עס וואלט איהם נישט אויסמאכען, מען זאל טינקט אזוי האבען פון די ציגעלעך פלייש. אבער קוילענען... ער ווייסט; אז מען קוילעט, שניידט מען אין האלז, עס גיעהט א סך בלוט און מען שטארבט...

די מאמע האט נישט געלאזען לאנג טראכטען. זי האט זיך פלוצלונג בעטראכט, אז עס איז שוין נענוג צו האלטען די ציגען אין שטוב — זיי קאנען שוין איצט זיין אין פאר-הייזעל.

זי האט זיי טאקע תיכף ארויסגעטריבען און פערמאכט די טיהר. דאן האט זי צוגעשטעלט דעם גרעסערען בענקעל צום פענסטער, ארויפגעשטעלט אויף איהם דוד'לען און געזאגט:

— קוק דא דורכ'ן פענסטער, דוד'ל, וועסטו זעהן, ווי מיר וועלען באלד ברענגען די מצית, א סך, א סך— א פולען קארב, געה נאר נישט אוועק פון פענסטער.

דוד'לען איז אויסגעקומען א צייט צו ווא-טען. ער איז אבער פון פענסטער נישט אבגעטרעטען. אב האט ער זיך אויפ'ן הויף גופא פערקוקט, קיין שגיי איז שוין דא-טען כמעט נאר נישט געווען, און ערטערווייז איז שוין געווען גוט טרוקען. עטליכע יונגלאך האבען זיך שפיעלענדיג ארומגעיאגט. דערזעהן דוד'לען אין פענסטער, האבען זיי זיך צו איהם א לאז געטהאן.

— דער טאטע מיט דער מאמען זענען געגאנגען ברענגען מצות, — האט ער זיי תיכף מודיע געווען מיט גרויס שמחה.

דאס האט דעם דרויסענדיגען עולם אויך שטארק פעראינטערעסירט, און מען האט בעשלאסען אויך מיט איהם צו ווארטען.

ענדליך האט מען עס געזעהן. א גרויסען קא-ב מיט א שטריק ארומגעבונדען האט א יוד אריינגעטראגען אין שטוב. די מאמע האט געשווינד פערשפרייט א ווייסע ליילעך איבע'ן בעט, און מען האט גענומען אויספאקען די מצות.

דאס ערשטע שטיקעל מצה, וואס די מאמע האט ארויסגענומען פון קא-ב האט זי דערלאנגט דוד'לען.

— מצה! מצה! מצה! — האט דוד'ל פרעהליך געשריען, טאנצענדיג מיט די מצה אין האנד ארום קא-ב. פלוצלונג האט ער זיך עפעס דער מאהנט. ער האט אבגעבראכען א שטיק פון זיינע מצה, זיך א לאז געטאהן צו דער טהיר און זי געעפענט. און אויסשטרעקענדיג דאס הענדטעל און דערלאנגענדיג האט ער הילכיג א געשריי געטאהן:

— נא, מצ...

דאס ווארט האט זיך איבערגעריסען און איז איהם געבליבען שטעקען אין האלז. און דאס אויסגעשטרעקטע הענדטעל זיינס האט זיך הילפלאז אראבגעלאזען: נישט די ציגע און נישט די ציגענעלעך זענען שוין אין פאהר-הייזעל נישט געווען.

— נישטא! — האט ער געזאגט שטיל און מיט א פערקלעמט הארץ זיך אבגע-וקט פון טהיר, פערגעסענדיג זי צו פערמאכען. (.פר.”).

דער יודישער שניידער און דעם גראפ'ס טאכטער.

(א ראמאן מיט 300 יאהר צוריק).

דער ליפאווצער (קיעווער גוב.) בית עלמין איז אלט אן ערך פון 300 יאהר. דארט שטעהט אויף דעם בית עלמין א מערקווירדיגע מצבה. זיא איז אויך זעהר אלט. א נאניץ ווינקעל האט זיך שוין לאנג אפגעשפאלטען און אומגעקומען. פעהלען ווערטער אין דער אויפשריפט אויף דער מצבה, און אין דיא איבערגעבליבענע ווערטער פעהלען אותיות. פון יאהר, וואס איז געוועזען פערצייכנעט אויף איהר, איז געבליבען נור א האלב ווארט.. ....נת" (שנת) און פון נאמען איז אויך איבערגעבליפען אין דער אויפשריפט נור „צבי ליב ב"ר מרדכי". און געבליבען איז נאר דער שבח אויף דעם נקבר. „איש פשוט שביצרו פטפט" — אנ'איינפאכער מענש, וואס האט זיין יצר הרע ביי-געקומען.

איז פערבונדען מיט דער מצבה אזא לעגענדע, וואס ווערט דערצעהלט אין דער געגענד א-ום ליפאוויץ.

א פאטער מיט א זוהן, שניידער, האבען א מאל גענייהט אין א הויף ביי א גראף. דער זוהן, הירש ליב, איז געוועזען זעהר א שעהנער. דעם ג-אפ'ס טאכטער איז אויך געוועזען שעהן. האט דיא גרעפין דעם יודישען בחור דערזעהען און זיך פערליעבט אין איהם.

און אזוי פערליעבט זיך, אז זיא קען נישט איהר ליעבע בעהאלטען פון איהם. זיא ווייזט דאס ארויס, זיא זוכט איהם. זיא וויל איהם זעהען, נאר דער יודישער בחור ווייסט, אז ער מאר ניט ליעבען קיין פרעמדע. זיא איז ליעבליך צו איהם און ער — גלייך ווי ער זעהט זיא ניט. א דאפעלטע זינד לאז דא זיין, א פרוי און א קריסטין א פרוי...

פערענדיגען זיי, דער פאטער און דער זוהן, דיא ארבייט, און פאהרען אוועק.

ווערד נאך ערגער. הויבט אן צו בייגקען דעם גראפ'ס טאכטער און ווערט קראנק פון בייגקען. ברענגט מען דאקטוירים אראב. ווייסען זיי ניט, נאטירליך, וואס מיט דער קראנקער איז און קענען נישט טרעפען דיא אמת'ע סבה פון איהר קראנקהייט. העלפען זייערע מיטלען ניט, ווערד געפעהרליך דעם גראפ'ס טאכטער און קיינער ווייסט ניט, וויא איהר צו העלפען.

ביז דיא גרעפין ענטדעקט זיך ניט: דעם יודישען בחור האט זיא ליעב, זיא בייגקט נאך איהם און בעגעהרט איהם.

כען מוז דאך איהר פאלגען. בעוויוט זיך אין קורצען ביים שניידער'ס הויז א קארעט פון הויף: נאך'ן „פאניטש" געקומען, צום גראף אין פאלאץ אריין אראב ברענגען...

מוז דער בחור פאהרען; דער גראף הייסט. קומט ער. נעהמט מען איהם אויף מיט פאראד. פיהרט כען איהם אין דעם שעהנסטען זאאל א-יין און מען דער-צעהלט איהם: דעם ג-אפ'ס טאכטער איז פערליבט אין איהם, דארף ער חתונה האבען מיט איהר... דארף ער זיך שמד'ן.

ענטפערט דער בחור פעסט: ניין! זאגט מען איהם צו עושר, כבוד; העלפט נישט. זאגט מען איהם אן, אז מען וועט איהם פיינינען, קעפען; העלפט אויך ניט. ביי זיין אלטען גלויבען בלייבט ער און זינדיגען טאר ער ניט.

מוז דער גראף נאכגעבען; רעכט, אהן שמד... פוצט מען איהם אוים אין רייכע קליידע- און מען פיה-ט איהם צו דער גרעפין אין שלאפצימער אריין...

דערזעהט זיא איהם, ווערט זיא אויפגעמונטערט, שטעהט ער אבער גלייכגילטיג, איינגעשלאסען אין זיך און פרעמד צו איהר. ווערט זיא נאך מעהר פערביי-קט און פערטרויערט.

האט דער גראף פ-ובירט דאס לעצטע מיטעל. מען האט נאך אמאל אריינגעפיהרט דעם בחור אין שלאף צימער א-יין, וויא איז געוועזען נאקעט און רייצענד, האט זיך איהם אויפ'ן האלז געווא-פען...

...נאר דער יודישער בחור האט דיא זינד נובר געוועזען. ער האט זיך א-ויסגעריסען, דיא אויגען געשלא-סען און זיך צו-וויינט.

און אין עטליכע שעה ארום איז דעם גראף'ס טאכטער פון צער אויסגעגאנגען, און דעם בחור, האט דער ג-אף געהייסען, לעבערינגעה-ייט, אין מיטען פעלד בעגראבען, און זיין בעפעהל איז האט מען תיכף ע-פילט.

און ערשט שפעטע-, אין א צייט ארום אז ביים אלטען גראף זענען שוין דיא וואונדען פון דער טאכטערס טויט פערצויינען געווען, האט ע- צוגעהערט דיא בקשה פון דער ליפאוו.צער קהלה און ערלויבט צו ברענגען דעם אונגליקליכען צו קבר ישראל.

דאמאלס ערשט האט מען אריבערגעטראגען דיא ביינער פון דעם טויטען אויף דעם יודישען בית עולם ארוי-.

דיא דאזיגע לעגענדע איז אבגעדרוקט אין דעם היסטארישען זאמעלבוך אויף רוסיש „פערעזשיטאיע" (2טער בוך), וואס דארף דיא מע: ערשיינען אין פעטערבורג.

די פאריזער „קעניגין פון די קעניגין".

נישט קוקענדיג אויפ'ן גרויסען אומגליק, וואס האט געט-אפען אין פאריז און גאנץ פראנקרייך דורך דער וואסער-פערפלייצונג, האט דאך די וועלט-שטאדט אין לעבע-שטאדט פא-יז נישט אבגעט-עטען פון איהר מנהג לוסטיג צו מאכען זיך אין דער צייט פון קארנא-וואל און קלויבען קעניגינס.

און אזוי ווי אלע יאהר איז אויך דאס יאה-ר אויסגעקליעבען געווארען אין יעדען פאך די שענסטע פריילין, וואס ארבייט אין דעם פאך אלס „קעניגין".

די האָלעס האָבען זייער קעניגין; די פּלייששער-בראָנזשע— זייער קעניגין און אזוי ווייטער.

די אלע אויסגעקליבענע קעניגינים ווערען געפיהרט מיט גרויס פּאראַד, מיט מוזיק און געזאַנג איבער'ן שטאָדט אין טייערע עקיפּאַזשען. עס שפּיעלט דערביי נישט קיין ראָליע זייער יחוס אָדער בילדונג — דער עיקר איז די שענקייט. דער מאַניסטראַט מאַכט פאר זיי א באַל, דער רעפּובליק-פּרעזידענט נעהמט זיי אָן אויף א אוידיענץ, און פון שטאָדט-קאַסע ווערען בעשטימט גרויסע סומעס געלד אויף טייערע קאָסטיומען פאַר די קעניגינס און אויף א לוסט-רייזע, וואָס זיי מאַכען אויפ'ן חשבון פון שטאָדט אין דער בעגלייטונג פון זייערע „הויף־דאַמען“ און פּערעהרער.

פון די אלע קעניגינס ווערט דערנאָך אויסגעקליבען איינע, די שענסטע פּאריזערין, וועלכע בעקומט דעם טיטול „קעניגין פון די קעניגינס“. ביי די וואַהלען אויף דער הויפּט-קעניגין קומט פאָר א גאַנצע צערמאָניע מיט א גרויסאַרטיגען באַל.

היינטיגעס יאָהר איז אויסגעקליבען געוואָרען פאַר א „קעניגין איבער די „קעניגינס“ פריילין טהערעז שאַך, א מאָדיסטקע, 20 יאָהר אלט.

די וואַהלען פון דער הויפּט-קעניגין אויפ'ן קומענדען יאָהר זענען פאָרגעקומען זונטאג אָוועגד אין דער קאַנצעלאַריע פון פערטען צירקעל.

אויף דער צערמאָניע איז געווען פאָרזיצענדער קאַיאָן, פּרעזידענט פון מאַניסטראַט, מיט זיין אַסיסטענט און דערביי זענען געווען מיניסטאָרען, דעפּוטאַטען און, בכלל, פאָרשטעהער דער העכסטער פּאַריזער אַריס־טאָקראַטיע.

נאָך א גרויסאַרטיגען מוזיקאַלישען אָוונד איז מען צוגעטרעטען צו דער וואַהל-אַרבייט, און מיט 24 שטימען איז אויסגעקליבען געוואָרען פריילין טהערעז שאך פאַר דער הויפּט-קעניגין, און דערנאָך זענען אויסגעוועהלט געוואָרען איהרע צוויי עהרענפריילינס, וואָס איינע פון זיי איז איהר יונגערע שוועסטער.

די גרויסע פּאַריזער צייטונג „מאַטען“ האָט אַרויסגעשיקט א ספּעציעלען שליח, וועלכער האָט געהאַט א אוידיענץ ביי „איהר קעניגליכער מאַיעסטעט“. מיט א אמת'ן שטאָלץ פון א קעניגין האָט זי דעם גאַסט אויפגענומען און האָט איהם געזאָגט:

— ווי איהר זעהט, שפּיר איך מיך העכסט גליקליך. עס האָט ווייניג געפעהלט, אז אַן־אַנדער קאַנדידאַטקע זאָל ארויף „אויפ'ן טהראָן“ אויף מיין אָרט. ווייל שפּירענדיג זיך שוואַך האָב איך שוין שיער נישט געקענט צו געהן אויף די וואַהלען. עס איז שוין נישט דאָס ערשטע מאָל, אז איך פאָר אַרום אויפ'ן קאַרטואַל־עקיפּאַזש די פּאַריזער־גאַסען. פאָריגעס יאָהר בין איך געווען עהרענפריילין. און דאָס יאָהר וועל איך געהן אין א קרוין...

די וואַהל-צערמאָניע האָט זיך געענדיגט מיט א באַל, וועלכער איז צוגעגאַנגען זעהר פריילעך און גלענצענד, און איצט פריעהט זיך פּאַריז מיט דער נייער „קעניגין“, וועלכע מען עמפּפאַנגט איבעראַל מיט אמת קעניגליכען כבוד.

פרוי טראַפּש געשטאָרבען.

נעכטען איז אין וויען געשטאָרבען די פרוי מאַריא טראַפּש, וועלכע איז געווען עדות פונ'ם אַטענטאַט אויף אונזער קייזער אין יאָהר 1853. פרוי טראַפּש איז דעמאָלט געווען א 12 יעהריג מיידיל.

און געהענדיג אין שול האָט זי געזעהן ווי דער קייזער ווישט זיך מיט א טיכעל דאָס בלוט פונ'ם האַלז, א מעסער ליגט אויף דער ערד און א קצב האַלט פעסט א מענש. זי איז געלאָפען רופען פּאָליציי, וועלכע האָבען דעם אַטענטאַטער פערהאַפטעט. זי האָט דערצילט בעקומען פונ'ם קייזער א גאָלדען הערציל אַלס אויסצייכנונג. פאַר יאָהרען בשעת'ן יובילעאום, איז זי פונ'ם קייזער עמפּפאַנגען געוואָרען אין אוידיענץ און האָט אויך בעקומען א גרויסע אויסצייכנונג.

מיר ברענגען אין אונזער היינטיגער נומער א בילד, פאָרשטעלענדיג די פרוי טראַפּש אין אוידיענץ ביים קייזער אים פערגאַנגענעם זומער.

די יודען אין קאָנסטאַנטי־נאָפּאָל.

אין קיין שטאָדט איז די יודישע בעפעלקערונג נישט פונאַנדערגעטהיילט אין אזוי פיעל בעזונדערע קוואַרטאַלען ווי אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. לאָנדאָן האָט זיך זיין ווייטשעפּעל און מען קען העכסטענס צורעכענען דערצו א קליינע געטאָ, וועלכע האָט זיך געבילדעט פאַר די לעצטע צעהן, פופצען יאָהר אין די וועסט ענד. ניו־יאָרק האָט א יודישען דאונטאון און א יודישען אַפּטאַון, צו דעם יודישע „פּלעצעל“ אין פּאַריז און די לעצטע עטליכע יאָהר צוגעקומען א קליינער יודישער קוואַרטאַל אויף „מאָנמאַרטר“. אָבער קאָנסטאַנטינאָפּאָל האָט כמעט אזוי פיעל יודישע קוואַרטאַלען וויעפיעל פאַרשטעדט און פאָרשטעדטליך, פון וועלכע זי איז צוזאַמענגעשטעלט.

די שטאָדט ליעגט אויף צוויי וועלט-טהיילען: איירופּא און אזיען, פונאַנדערגעטהיילט דורכ'ן באָספּאָרוס און דעם מאַרמאַראַ־ים. דער איירופּעאישער טהייל נופּא איז איבערגעשניטען אין צווייען דורך דעם „גאָלדענעם האָרן“. איבער אַט די טהיילען פון דער שטאָדט ציעהען זיך גרעסערע און קלענערע פאָרשטעדט און כמעט איבעראַל געפינען זיך יודישע קהלות.

דאָך האָט קאָנסטאַנטינאָפּאָל קיים א צעהנט-תלק פון דער יודישער בעפעלקערונג וואָס געפינט זיך אין ניו־יאָרק, אַרום און אַרום. אין אלע גרעסערע און קלענערע יודישע קוואַרטאַלען צוזאַמענגענומען, זענען דאָ פאַראַן ביז 80 טויזענד יודען.

זיי ווערען איינגעטהיילט אין צוויי הויפּט קהלות; ספרדים און אשכנזים. דערצו איז דאָ א גאַנץ קליינע געמיינדע פון איטאַליענישע יודען, וועלכע צעהלט בלויז 500 נפשות, און זי ווערט איינגענטליך אַריינגערעכענט אין כלל פון די ספרדים.

דער גרעסטער יודישער קוואַרטאַל געפינט זיך אין חאַסקוי, א פאָרשטאָדט וואָס ליעגט אויף דעם איירופּעאישען טהייל, ביים „גאָלדענעם האָרן“. אז מען קומט צו אַהין מיט דער יבשה פון גאַלאַטאַ, זעהט עס אויס עפּיס ווי א פערוואָרפענע געגענד און די אַלטקייט, וואָס ליעגט איבער'ן שטעדטיל, וואַרפט זיך שטאַרק אין די אויגען. וואָרים אין דער ווירקליכקייט איז חאַסקוי נישט נאָר דער גרעסטער, נאָר אויך דער עלטסטער יודישער קוואַרטאַל. ם איז אזוי צו זאָגען, די וויעג פון דער דאַטיגער יודישער בעפעלקערונג. דאָ האָבען זיך די איינגעוואַנדערטע שפּאַנישע יודען אָנגעהויבען בעזעצען און פון דאַנען האָבען זיי זיך דערנאָך פערשפּרייט איבער די איבריגע געגענדען פון שטאָדט.

חאַסקוי האָט ביז 25 טויזענד יודישע איינוואָהנער, אַלע ספרדים און דאָס רוב פון זיי זענען אַרימע לייט: טאַגלוינער, לאַסט־טרעגער, הויזירער און קליינע קרעמער־לאַך. מען קען עס דערקענען אין די אַרימע, אַלטע און האַלב־צופאַלענע הייזער אין וועלכע זיי וואוינען, אין די בעשמירענע און טהיילווייז אָבגעריסענע מלבושים זייערע און אין דער פּיליגקייט. מיט וועלכער מען קען דאָרט דורכלעבען. אין א חאַסקוי'ער יודישען „רעסטאָראַן“ קען מען אָבעסען א „מיטאָג“ פאַר א פּיאַסטער, (20 העלער).

נאָך חאַסקוי קומט דאָס שטעדטיל באַלאַט, וואָס ליעגט אַנטקעגען ביים אַנדערן זייט פון „גאָלדענעם האָרן“. דאָרט געפינען זיך ביז 11 טויזענד שפּאַניאָלישע יודען, און אזוי ווי די חאַסקוי'ער זענען זיי מייסטענס אביונים און לעבען אין עלענד און נויטה.

א חוץ די צוויי גרויסע „געטאָס“ זענען אויף דעם איירופּעאישען טהייל פון דער שטאָדט דאָ נאָך עטליכע גרעסערע און קלענערע יודישע קוואַרטאַלען אין האַסום פּאַשאַ, אָרטאַקוי, בעשיקטאַש, באַקדערע און אַנדערע פאָרשטעדטלאַך, וואָס ליעגען ביים באָספּאָרוס.

די יודישע בעפעלקערונג אויף דעם אזיאַטישען טהייל פון דער שטאָדט איז א סך קלענער. דאָך זענען דאָ היבשע יודישע קהלות אין קוסקונדושוק, סקוטאַרי און חידאַר־פּאַשאַ. די יודען, וואָס וואוינען אין חידאַר־פּאַשאַ, זענען דאָס רוב פערמעגליכע בעלי בתים, וועלכע האָבען זייערע געשעפטען אין סטאַמבול.

אויסער די אלע אויסגערעכענטע יודישע קהלות געפינען זיך ביז 12 טויזענד שפּאַנישע יודען אין גאַלאַטאַ. זיי זענען כמעט אלע פערמעגליך און א סך פון זיי זענען גרויסע נבירים. זיי בעשעפטיגען זיך מיט גרויס־האַנדעל, פיעלע פון זיי זענען באַנקירען. די איבריגע זענען אַנגעשטעלטע אין גרויסע מאַגאַזינען און באַנק־הייזער. עס איז א פאַקט, אז דאָס רוב בעאַמטען און זאָגאַר די דירעקטאָרען פון די דאָרטיגע גרויסע באַנק־הייזער זענען יודען.

די קהלה פון די רוסיש־פּוילישע יודען, די אשכנזים, האָט זיך אין די לעצטע צעהן יאָהר היבשלעך פערגרעסערט. זי בעשטעהט איצט פון אן ערך 8000 נפשות. זיי וואוינען כמעט אַלע אין גאַלאַטאַ און אין פּערא. א גרויסער טהייל פון זיי בעשעפטיגען זיך מיט האַנדעל און זענען אַנגעשטעלט אין קאָמיסיאָנס־געשעפטען און באַנקען. זיי שטעלען צונויף דעם פערמעגליכערען טהייל פון די אשכנזים און זענען דאָ בעקאַנט אונטער דעם נאָמען די „עסטרייכישע“ יודען. נישט מחמת זיי זענען אָדער זיי שטאַמען אַלע פון עסטרייך, נאָר ווייל זיי בעלאַנגען צו דער עסטרייכישער שוהל, וועלכע נעהמט אויף די אַלע, וואָס אַרבייטען זיך אַרויף. אז מען זאָגט אויף איינעם, אז ער בעלאַנגט צו דער „עסטרייכישער“ געמיינדע, קענט איהר זיכער זיין, אז דאָס איז נישט קיין געוועהנליכער קבצן פון גאַלאַטאַ און ער שעהמט זיך שוין צו רעדען פּראָסט מאַמע־לשון...

דער אָרימער טהייל פון דער אשכנזי'שער בעפעלקערונג בעשטעהט מייסטענס פון בעלי מלאכות, הויזירער און מעקלער. פון די בעלי מלאכות געהט עס די שניידער דאָ נישט שלעכט. זיי אַרבייטען פאַר די קליידער־געשעפטען. אָבער קיין גרויסע ווערקשטאַטען זענען נישטאָ און א שניידער־אַרבייטער קען זיך דאָ שווער צושלאָגען צו א רעכטען לעבען.

די אָרימקייט און אלע איהרע אויסערליכע פאָלגען וואַרפען זיך אין דעם יודישען טהייל פון גאַלאַטאַ נאָך אפשר מעהר אין די אויגען ווי אין חאַסקוי און באַלאַט. דאָ זעהט מען סצענען, וואָס רייסען ביים האַרצען. דאָ באַרט מען זיך אין שמוץ. און א צונאַב צו דעם אַלעם זענען נאָך די שענדליכע יודישע פּראָסטיטוציאָנס־הייזער,

B. Gabryelska, Kraków,
kupuje, sprzedaje i najmuje — fortepiany pianina, harmonie i pianole — krajowe i zagraniczne nowe i przegrane — za gotówkę i na spłaty — bez zaliczki

וועלכע געפונען זיך אין די געסלאך ארום יענער געגענד און די באנדע פון די היגע יודישע פרויען-הענדלערע, וועלכע זענען נאך עד היום נאנצע טאָן-געבער אין גאַ-לאטא אין האבען א מין „געמיינדע' פאר זיך...

* *

ווי ארים די יודישע בעפעלקערונג איז אין שאפונגס-קרעפטען קען מען זעהן דערפון, וואס עס זענען דא אווי וויינינ יודישע אנשטאלטען. די איינציגע צוויי אנשטאל-טען, וואס זענען געשאפען געווארען און ווערען אויסגע-האלטען פון די יודען, זענען דער איינציגער יודישער שפיטאל, וואס געפינט זיך אין באלאט, און דער ראַ-בינער-סעמינאר אין קוסקונדשוק, וויטער ווערט אלעס בעזארגט פון דרויסען, פון אויסלאנד. די בעסטע יודישע שולען זענען די שולען פון דער „אליאנס". זיי ווערען זאנאר בעזוכט פון פיעלע טערקישע קינדער. די לעצטע צייט האט אויך דער „הילפס-פעראיין' פון די דייטשע יודען אנגעהויבען גרינדען דא שולען צו לערנען דייטש, העברעאיש און טערקיש. זינט דעם קאנסטיטוציאנעלען רעושים האט מען אין די יודישע שולען איבערהויפט גענומען לערנען אביסעל פליסינער די שפראך פון לאנד ביז א הער האט מען ד' במעט אין גאנצען איגנאָרירט. אין די תלמוד-תורה'ס האט מען געלערנט מיט די קינדער תנ"ך און ווייטער גאר נישט. און אין די אליאנס-שולען געהערשט די פראנצויזישע שפראך. די לעצטע צייט האט אויך שטארק געוואקסען די צאהל פון יודישע שילער אין די טערקישע גימנאזיום'ס.

די בעציהונגען צווישען די יודען און די איבעריגע עלעמענטען פון דער בעפעלקערונג זענען בכלל פריינדליכע נאר אין געוויסע קרייזען פון דער ארמענישער בעפעל-קערונג הערשט א ביטער געפיהל געגען די יודען. דאס שטאמט פון א העסליכער געשיכטע, וואס האט פאסירט מיט 15 יאהר צוריק אין חאסקוי. ס'איז געווען אין די צייטען פון די שווידע-ליכע הריגות אויף די ארמעניער. אין אבענד איז אין חאסקוי אריינגעפאלען א מחנה טערקישע סאלדאטען און זיי האבען גערופען די יודען זיי זאלען געהן מיט זיי אין א נאהענטען ארמענישען קווארטאל מאכען א פאגראם... די חאסקוי'ער יודען האַ-בען זיך נאטירליך ענטזאגט דערפון, נאר עטליכע פראסטע יודישע לאסט-טרעגער, אויף וועמען די סאלדאטען האבען אנגעווארפען א מורא, זענען מיטגעגאנגען און געהאלפען פלינדערן די ארמענישע הייזער... אט די שרעקליכע פאסירונג האט אויף א לאנגע צייט איבערגעלאזט א בי-טערן רושם אויף דער גאנצער היגער יודישער בעפעל-קערונג. 15 יאהר זענען אריבער און זי איז נאך נישט אין גאנצען פערגעסען געווארען. דיא ארמעניער דערמאַ-נען זי, אמת, נישט אין דער עפענטליכקייט, נאר די ווירקונג פון דער געשיכטע פיהלט זיך אין זייערע בעצי-הונגען צו די יודען.

ווי די ענגלענדער פייערן דעם וואהל-נצחון.

דער גרויסער וואהל-קאמפף אין ענגלאנד, וואו צוויי גרויסע מעכטיגע פארטייען האבען געקעמפפט פאַר דער צוקונפט פון ענגלאנד. לויט ווי יעדע פון די פארטייען פערשטעהט איהר, האט זיך געענדיגט מיט'ן נצחון פון די ליבעראלען. די פרעסע אין דער גאנצער וועלט האט זיך אינטערעסירט מיט דעם גאנג פון די וואהלען און האבען דערצעהלט פרטים פון דעם איי-גענארטיגען קאמפף, וואס איז געפיהרט געווארען מיט אריגינעלע מיטלען וועלכע מען קען אין אנדערע לענדער גאר נישט.

אינטערעסאנט איז אבער אויך, ווי די ענגלענדער האבען געפייערט זייער נצחון אין דעם קאמפף. ווען דער לארד ווערנוואר האט דערהערט די גוטע בשורה, דאס ער איז געוועהלט געווארען אלס דעפוטאט אין פארלאמענט, איז ער פון גרויס שמחה אריפגעקראכען אויפ'ן דענקמאל פון זיין גרויסען זיידען, דעם בעריהמטען געלעהרטען ווערנוואר, און האט איהם אבגעפאַ-כט אין די פארבען פון זיין פארטיי, כדי דער גרויסער זיידע זאל זיך פרעהען אין קבר מיט דעם נצחון פון זיין אייניקעל.

דיעזער דענקמאל איז נים געווען דער איינציגער וואס האט געמוזט זיך בעטיילינען אין דער שמחה פון די פארטייען. בשעת דער באראן ראטשילד איז גע-וועהלט געווארען אין אילעסבערי, האט זיין פארטיי אבגעמאלט די צוויי בראנזענע לייבען, וואס שטעהן אויפ'ן מארק-פלאץ, אין געלב-בלוי, די פארבען פון דעם געוועהלטען. דער געמיינדראט האט געלאזען די לייבען אבוואשען, אבער די צווייטע נאכט האט מען די לייבען ווייטער אבגעפארבט איינעם אויף געלב, דעם צווייטען אויף בלוי.

דער ארבייטער-דעפוטאט יאהנסאן האט ווידער געפייערט אויף א גאנץ אנדערען אופן זיין נצחון אין ווארוויקשיר. ער איז שוין צו אלט, אום צו קענען קלעטערן אויף דענקמעלער. דערצו האט מען זיינע עלטערן קיינע דענקמעלער נישט געשטעלט. ער האט דאריום פאר גרויס שמחה געלאזען בראטען אויף א שפיז א גאנצען אקס, וועלכער האט געוואויגען 880 פונט און ס'האט געדויערט איהם בראטען 9 שטונדען. רערביי האבען גאנץ ק"עפטינע מענשען געמוזט האלטען דעם גרויסען שפיז מיט'ן אקס און איהם דרעהען אווי דאס ער זאל נישט צוברענגען. דער דעפוטאט האט דער ערשטער אבגעשניטען א שטיק געבראטענע פלייש און דאס איבריגע האבען די חברים אין א האלבע שעה פערשלונגען.

אין פעטערבורג האבען די וועהלער זיך נים גע-וואלט בענוגענען מיט א געבראטענעם אקס, נאר זיי האבען עפעס שענערעס און ליארעמענדערעס אויסגע-טראכט. בשעת וייער דעפוטאט גיינוואס איז נאך די וואהלען געפאהרען אין זיין האטעל, האט איהם דער עולם אויסגעשפאנט די פערד און איהם מיט גרויס פאראר געפיהרט אהיים. דערנאך האט מען גענומען די לעדיגע קארעטע און מען האט איהר געפיהרט מיט פאראר איבער'ן שטאדט. או די בעגייסטערונג האט דערגרייכט די העכסטע מדרגה, האט מען די קארעטע אנגעצונדען און ברענענדע האט מען איהר אווי לאנג געשלעפט איבער די גאסען ביז פון איהר איז גע-בליבען א בערגעל אש.

פרעמיעס פאר אונזערע דירעקטע אבאנענטען.

1) ווער ס'אבאנירט די „יודישע אילוסטרירטע ציימונג' וועניגסטענס אויף א **פיערטעל יאהר** דירעקט ביי דער אדמיניסטראציע בעקומט בחנם א שענעם **וואנדקאלענדער לשנת תר"ע.**

2) ווער ס'אבאנירט דאס בלאט דירעקט וועניגסטענס אויף א **האלב יאהר** בעקומט חוץ דעם לוח א פרעמיע איינע פון די צוויי העכסט-אינטערעסאנטע היסטארישע ערצעהלונגען:

א) **„דוד שפירא"**, דער בעפרייער פון פראג.

ב) **„דון יוסף הנשיא"**, הערצאג פון נאקסאס.

ביידע שען אויסגעשטאטעט.

3) ווער ס'אבאנירט דאס בלאט דירעקט אויף **א גאנץ יאהר**, בעקומט חוץ דעם לוח אלס פרעמיע די ביידע אויבענדערמאנטע ערצעהלונגען: **„דוד שפירא" און „דון יוסף הנשיא".**

די פרעמיעס ווערען צוגעשיקט פארטא-פריי.

די פ'יהערע פרעמיעס: „שפיצקאפף' און „ספרי דר רובין' זענען שוין אים גאנצען פערגריפען.

Nadesłane.

Dział inseratowy „Żydowskiej Gazety Ilustrowanej“ objęło biuro reklamowe i anonsów **„Prinzipla“ w Krakowie ul. św. Marka 21.** do tej firmy należy się zwracać we wszystkich sprawach inserowania w powyższem piśmie.

Die Inseratenabteilung der „Jüdischen Illustrirten Zeitung“ hat das **Anoncen und Reklamen-Bureau „Prinzipla“ Krakau, Markagasse 21.** übernommen, zu welcher sich die P. T. Inserenten in aller Insertionsangelegenheiten wenden wollen.

MOTOR GAZOWY

(Langen i Wolf)

najnowszej konstrukcyi, w dobrym stanie

oraz kilkadziesiąt metrów transmisyj ze scheibami i całem urządzeniem

tanio do sprzedania

wiadomość u

M. Fischera, Kraków,

Grodzka 62.

Pośrednikom udzielam odpowiedniej prowizyi.

GRANICA

St. Kol. W. W. Ruble, austryackie korony, franki, marki i t. p. sprzedaje i kupuje najkorzystniej dla pasażerów, Specyalny **Kantor wymiany** wszelkich monet **Władysława Hertza** na stacyi „**Granica**“. Pociągi tak przychodzące jak i odchodzące zatrzymują się przeszło godzinę. Kantor znajduje się w westybulu dworca naprzeciw kas biletowych stacyi „**GRANICA**“.

א נייער ראמאן.

בקרוב ענדיגט זיך אונזער ראמאן ·אים הארעם פונם סולטאן·

און מיר וועלען אנהייבען א נייעם ראמאן, וועלכער וועט בילדען

א איבערראשונג פאר די לעזער.

מתחדשת ההתימה על „העולם" לשנת 1910
(השנה הרביעית).

„העולם" לא יסור מדרכו, שהתוה לו, להיות כלי מבטאי של רעיון התחיה והגאולה, להגן על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו. „העולם" יעמוד תמיד „על המצפה" לבא- ולכ-ראת כל שאלות היינו בכל מקצועותיהם.

מתהילת השנה הבאה ירחיב „העולם" את חלקו הספרותי והמדעי. ומלבד שירים ספורים ופיליטונים יבאו בו מאמרי בה-ת על הספרות הישראלית והכללית, ומאמרי מדע בכל מקצועות היהדות והמתיחס עליה. „העולם" יקבע סדר חדש ונאה בחלק המכתבים שלו, כדי שישתקפו בהם בבהירות ;בשלמות חיי העם בגולה ובארץ-ישראל. יוסיף עליהם עוד פרק חדש. „ברוסיה" — השקפות קצרות, המחזיקות את המרוכה על כל הנעשה והנחשב במ-כז הגולה. „העולם", בהיותו האורגן העברי היחיד של הציונית העולמית, יקדיש מקום גדול לבירור של כל עניני התנועה הציונית והפ-ק בציונות" ישמש השקפה נאמנה על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתנועתנו.

תנאי ההתימה:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל.
בהו"ל: באוסטריה-אונגריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר בארץ-ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

גליון בודד 10 קאפ'. בעד שנוי האדריסה 30 ה'. האדריסה:

Red. »Haolam« Wilna (Russia).

ספרי המנוח דר. שלמה רובין.

יצאו לאור בדפוס מהודר:

תהלת הכסילים
או צואת בעור בן חמור
(הלצה)

הוצאה חדשה ומתוקנת ע"י המחבר. (ההוצאה הראשונה אינה במציאות)

המחיר 2 כתרים.

שני לוחות הפילוסופיא

יכילו אמונות השניות (Dualismus) ודעות האחדות (Monismus)
בשלשת יסודות הפילוסופיא שהם: האלהים התבל והאדם. (עם תמונות המחבר)

המחיר כתר אחד.

ספור יצירת העולם

בהסכמת עם הדעה בהשתלשלות הבריאה (Evolutionismus) ועם הדעה באחדות מוחלטת ביקום התבל (Monismus)

מחירו כתר אחד.

עץ הדעת

הוצאת שניה (ההוצאה הראשונה אינה במציאות) שמות ותכן כל החכמות והמדעים למיניהם בתבנית עץ עם שרשיו וענפיו.

המחיר 40 העללער (עם המשלוח).

ארבעה הספרים נמכרים אצל המו"ל:

Josef Fischer, Buchdruckerei, Krakau, Grodgasse 62.

☛ לעזט די טעגליכע צייטונג ☚

„דער טאג"

☛ „דער טאג" קאסט: ☚

אין קראקא און אין לעמבערג:

מאנאטליך 1.20 קראנען.
פיערטעליעהרליך 3.50 „
האלביעהרליך —.7 „
איינצעלנע נומער 6 העלער.

אין גאנץ עסטעררייך:

מאנאטליך 1.50 קראנען.
פיערטעליעהרליך —.4 „
האלביעהרליך —.8 „
איינצעלנע נומער 8 העלער.

אין רוסלאנד: מאנאטליך 50 ק. פיערטעליעהרליך 1.50 רובל. האלביעהרליך 3 רובל. איינצעלנע נומער 2 קאפ.

אין אויסלאנד: מיט טעגליכער צוזענדונג פער קווארטאל 7 פראנק. גאנציעהריג 25 פראנק. איינצעלנע נומער 12 סענטים.

☛ פרעמיע פאר די אבאנענטען.

די דירעקטע אבאנענטען פונ'ם „טאג" בעקומען אלס בחנם'דיגע פרעמיע די אילוסטרירטע ליטעראריש-בעלעטריסטישע מאנאטשריפט **„בית ישראל"** (א פאמיליענבלאט פאר יעדען יודישען הויז).

דאס ערשטע העפט ערשיינט שוין אים קומענדען חודש יאנואר.

די אבאנענטען פון דער „יודישער אילוסטרירטער צייטונג" בעקומען דעם „טאג" מיט 10% ביליגער. עבענזא וועלען די אבאנענטען פון דעם „טאג" בעקומען די „יודישע אילוסטרירטע צייטונג" מיט 10% ביליגער.

אדרעסע: **Redakcya „DER TAG" (Dzień) Kraków, Grodzka 62.**
Skrzynka pocztowa 124.

פאר רוסלאנד: י. מערעצקי, ווארשא, כמיעלנא 49, פיליע אין לאדז: פשעיאזד 16.

עפּילעפּסיע.

וועד עס אן פּאלזוכט, קרעמפּפען א. אנדערע נערוועזען צושטענדען ליידעט. פערלאנגע בראשירע דאריבער. ערהעלטליך גראטיס אונד פראנקא דורך די
Privil. Schwanen-Apotheke.
Frankfurt a. M.

פאן איינען עסטעררייכישען באנקהויזע יעדען טיכטיגען פּלאצפערטרעטער צור ענטגעגענאהמע פון בעשטעללונגען אויף לאזע נעגען ראטענצאהלונגען נעגען האהע פראוויזיאן געזוכט.

אפערטע זינד צו ריכטען:
Anker Posada-Olechowska Postrestante

ואדאחאסער־מאשינען,קופּפער צילינדער אלעראדט בעדארפס־ארטיקעל פיר ואראר־וואסערפאבריקען ליפערט ביללינ
Brückenstein Lemberg, Panieńska 16

יהודים צעירים! תמכו השתדלו בעד ירחונכם!

מודעה ספרותית!

אחר נסיונות רבות שלא עלו יפה נגשים עברים צעירים בזלוסוב מזוינים בכח חיים חדש, לברא במה ספרותית בגליציה תחת השם

„הצעיר".

„הצעיר" יכנוס תחת דגלו את כל צעירי הכשרונות שבארצנו שיש להם מה להגיד לספר ולשורר.

„הצעיר" יפרה את היצירה העברית בכוונה היותר מודרני וישפר את הטעם הטוב בהעניקו לקוראיו תפר הגון מעשי ידי סופרים מומחים. מכמו של „הצעיר" יהיה מכון תמיד אל מרכז שאיפתו יהית תמיד הטעם הטוב שם העורך של „הצעיר" ככר ערובה כי יהית ירחון ספרותי במלא מובן המלה.

„הצעיר" יתחיל לצאת בחודש פעבער הבא בדיוק בכל חודש וחודש. מחיר לשנה 2 ק. 20 ה. לחצי השנה 1 ק. 15 ה. לרבע השנה 60 ה. מחיר החוברת 20 ה.

הכתבת לרדקציה: Isak Fernhauf Stanislau
לאדמיניסטרציה: Lasar Bernstein Złoczów

יהודים צעירים התאחדו בעד ירחוניכם. סוכנים הרוצים ווריזים יבוקשו.

די פערטרעטונג פיר טארנאוו פון דער „ניו־יארקער אונטערנאציאנאלער ביבליאטהעק" האט איבערנומען די פירמא:
SALAMON NEUMAN, TARNOW
Buchhandlung.
אילוסטרירטע קאטאלאגען גראטיס און פראנקא.

געהער עהל

פונים בעריהמטען אבערשטאבסמא־צט או פייקס דר. ג. שמידט בעווייזט שנעל און גרינדליך טויבהייט אויערן־פלוס אויער־זשימען און שווער־הער־יגקייט אפילו ביי פעראלטעטע פעלע צו בעציהען א 4 קראנען די פלאש מיט נעברויכס־אנווייזונג דורך די
vor Apothke H. RUBEL
m. S Rucker, Lemberg.

Marka ochronna
·Cacao·
Hoff
Przewyższa wszystkie dotychczasowe marki. Jana Hoffa fabryka czekolady i kakao. WIEDEŃ-STADLAU.

Kluge Eheleute

bestellen sofort gegen Einsendung von nur 60 Heller in Briefmarken das Buch Ehe u. Liebe ohne Kinder, durch Frau
Huller, Leipzig-Li., 22.

Für Wien-Reisende!

Hotel Nordwestbahn

Wien II, Taborstr. 47
(beim Nordwest u. Nordbahnhof) empfiehlt schöne, reine Zimmer um K. 2 50 8 Min. vom Stadtzentrum. Alle Auskünfte im Hause.
***Zimmermann*, Besitzer.**

אלערפיינסטען טהעע אונד קאפע

פערזענדעט פער פאסט פון איין קילא אנגעפאנגען פאן 4 קילא אויפווערטס וענדע פראנקא אונד אנגרא־פרייזע בערעכנעט. אן ווידערפערקייפער גרויסער ראבאט.

דא איך איין גרויסעס לאגער דירעקט אויס טריעסט האבע זא זינד די פרייזע מעסיג: טהעע פאן 4 קר', קאפע פאן 2.40 אויפווערטס. אויף פאקעל טהעע פון 6 h. אנגעפאנגען בעקאממען ווידערפערקייפער 30% ראבאט.

Alexander Frey, Nowy-Targ.

Bettnässen!

Befreiung sofort, Alter und Geschlechts angeben. Auskunft umsonst. Institut Aeskulap Nr. 476 Regensburg in Bayern.

„VLAHOV"

najlepsza hygieniczna specyalność światowej sławy, o cudownie wzmacniającem działaniu na żołądek.

„MARASCHINO CREME"

przewyższa wobec swej doskonałości wszystkie pod tą nazwą wyrabiane likiery,

dostarcza:

R. VLAHOV, Zara w Dalmacyi.

Zastępca dla Galicyi i Bukowiny:

ALOJZY GROBLER

Dom komisowy w Krakowie. Telefon Nr. 518.

Reparaturen

von
Nähmaschinen
aller existierenden Systeme
wie auch
Elektrischer-Glocken

übernimmt zu billigen Preisen

Erwin Fuchs

Elektro-Mechanische-Anstalt- und technische Niederlage.
Krakau, Senackag. 10.
Provinz-Aufträge werden promptest effektuirt.

Zeïdijje

Soeben erschienen:

„ZEÏDIJJE"

Das goldene Buch der Schönheitspflege

Verfasst von **Ph. MR. GUSTAV PROCHE**

Apotheker und Inhaber des chemisch-kosmetischen Laboratoriums **Brcka**, Bosnien.

Inhalt:

1. Vorwort.
2. Was ist die Schönheit?
3. Was nennt man Schönheitspflege?
4. Jede Dame kann schön werden.
5. Systematische Schönheitspflege.
6. Wie die Orientalin die Schönheitsmittel gebraucht.
7. Ueppiger Haarwuchs.
8. Behandlung spröder, struppiger Haare.
9. Pflege der Augenbrauen und Wimper.
10. Haarfarbe schwarz.
11. Tägliche Mund- und Zahnpflege.
12. Gutachten.

Versand diskret gegen Vorauseinsendung von 60 H. (auch in Briefmark.) portofrei durch:

Parfumerie ORIENTALE GUSTAVE PROCHE BRČKA-BOSNIE

ОРИЈЕНТАЛСКА ПАРФИМЕРИЈА Густав Прохе. Брчко-Босна

Pierwszy krajowy, hurtowny i częściowy
Skład Gramofonów
Józefa Wekslera
we Lwowie — Sykstuska 2, Telefon 2083/II
w Krakowie — Grodzka 71, obok Wawelu
poleca swoje stanowczo bez szmeru najlepiej grające Gramofony, oraz płyty z marką »Piszący Aniołek«, uznane przez pierwszorzędnych znawców za najlepsze i najtrwalsze.

Odznaczona na Wystawie Jubileuszowej we Lwowie w październiku 1908.
najwyższem odznaczeniem **Grand Prix**
Cenniki darmo i opłatnie.

20.000 płyt polskich, ruskich i żydowskich zawsze na składzie. **20.000**
KORZYSTNA WYMIANA PŁYT
Części składowe i warsztaty reparacyjne na miejscu
Gramofon koncertowy z 10 płytami 60 K.
Przeróbka lub zamiana Pathéfonów na gramofony, oraz wielki wybór Pathéfonów i płyt.

Jeneralne zastępstwo
Towarzystwa Ack. Gramofonów
z marką »PISZĄCY ANIOŁEK«

Zjedn. austr. akc. towarzystwo żeglugi parowej
„AUSTRO-AMERICANA“

Regularny i

bezpośredni

ruch z Austryi do Ameryki, Kanady i t. d.
Rozkład jazdy:
z Tryestu do Nowego Yorku
1910

»Oceania«	1 stycznia	»Oceania«	19 lutego
»Argentyna«	15 „	»Argentyna«	5 marca
»Martha Washington«	27 „	»Martha Washington«	12 marca
»Alice«	5 lutego		

z Tryestu do Argentyny przez Rio de Janeiro
1909

»Francesca«	28 grudnia	»Atlanta«	31 grudnia

1910

»Laura«	20 stycznia	»Columbia«	3 marca
»Sofia Hohenberg«	10 lutego		

Zmiany zastrzega się.
Jeneralna Ajencya dla Galicyi i Bukowiny i sprzedaż kart okrętowych
GOLDLUST i SKA.
Kraków, ul. Lubicz 7. (naprzeciw dworca kolej,)— Lwów, ul. Na Błonie l. 2. jakoteż wszystkie prowincyonalne ajencye.
BIURO SPEDYCYJNO-KOMISOWE.

יודישע געזעלשאפט—רייזע נאך פאלעסטינא.
מיט בעריהרונג פאן יאפפא, ירושלים, חברון, חיפא, טבריה, צפת, כפר מירון אונד דען יודישען קאלאניען, אונטער דער רעליגיעזען לייטונג עהרווירדען דעם הערן בודאפעסטער ארטה, אבערראבינער ר׳ קאפל רייך (בודא־פעסט, IV מארעננאסע נ׳ 7) שטרענג ארטה. ריטועללע פערפלעגונג. זעהר ערמעסיגטע בעטהיילונגס־פרייזע. מיט פראגראם אונד נעהערען אויסקינפטען דיענט בערייטוויללינסט די רעליגיעזע לייטונג:
Bud pest, VI. Mohrengasse Nr. 7.
אונד די טעכנישע לייטונג:
Reiseabtheilung der Budapest-Josefstädter Bank & Sparcassa Actien Gesellschaft, Budapest, VIII Josefsring Nr. 31 (b.).

Aunonzen-Expedition, Reklame-Bureau
„PRINCIPIA“
Krakau, Markagasse 21.
Alleinige Inseratenaufnahme
für das Tagblatt: „Naprzód“ und „Der Tag“
Die Wochenbłatter: „Prawo Ludu“, „Jüd.-Illustr. Zeitung“ und „Konzert-Anzeiger“

העברעאיש לערנע!
מיט יודישער אונטערריכטסשפראכע
איך בעעהרע מיך דעם פ. ט. פובליקום אנצוצייגען, או איך האב אויף פערלאנגען פון הינערטער שילער, מיינע העברעאישע אונטעררינטס בריעף, צום גרינדליכען ערלערנען פון די העברעאישע שפראכע אויך אין **יודישער אונטערריכטסשפראכע** אויסגעארביי ט.
דורכנעהמענדיג אלע בויגע 82 אונטעררינטסבריעף בעהערשט מען די העברעאישע שפראכע גאלקאמען, צו קענען לעזען די העברעאישע ליטעראטור, בעהערשען דיא גראמאטיק, און קענען שוין שרייבען און רעדען העבראאיש.
א פראספעקט אומזיסט, מואל אבער אויסדריקליך פערלאנגען א יודישען אדער א דייטשען. א פראבע בריעף מיט יודישער אונטעררינטסשפראכע מיט 1.20 K. דייטשער אונטעררינטסשפראכע (העברעאישע ליטערן) 1 K. פון אויסלאנד אויך אין מארקען.
S. Walkowski, Krakau, Miodowa 16 Postfach 119

Denjenigen Damen, welche an den Gebrauch eines Puders gewöhnt sind, empfehle ich als das Vollkommenste was in dieser Hinsicht existiert,
Grolich's Flora Puder.
Derselbe wird von der höchsten Aristokratie und dem Adel von Osterreich und Deutschland gebraucht und liegen mir viele sehr schmeichelhafte Anerkennungen vor. — Der Flora Puder ist der zarteste, feinste und samtweichste Tages- und Abendpuder. Flora Puder ist nicht bleihältig, daher vollkommen unschädlich, festhaftend und für das geübteste Auge unkennbar. Grolichs Flora Puder wurde bei der Pariser Ausstellung 1889 mit der Goldenen Medaille preisgekrönt. An der Prüfung und Preiszuerkennung nahmen die grössten und hervorragendsten Koryphaen der Wissenschaft teil und kein anderes Fabrikat erzielte diese hohe Auszeichnung. Preis eines hocheleganten Cartons K 1·— und 1·60. Vorrätig weiss, rosa und gelblich.
Gebrauchsweise: Flora Puder wird am vorteilhaftesten mit einer Quaste oder Baumwolle aufgetragen und mit einem Stückchen Flanel oder Rehleder gut verrieben. Ist der Teint sehr trocken, so verreibe man vorher am Gesichte gleichmässig ein wenig Creme Grolich, wische dasselbe noch mit einem Tuche ab, so dass nur eine Spur von Fett am Gesichte zurückbleibt, und trage dann den Puder, wie bereits erwähnt, auf. Der Effekt wird ein prachtvoller und zufriedenstellender sein.

Blasse Damen und Herren
erhalten durch Anwendung von
Grolichs' Rydyol (vormals Grolich's Rosentau genannt)
zart angehauchte Wangenröte. Man giesst davon einige Tropfen auf einen kleinen Schwamm und verreibt ihn auf den Wangen. Nach einmaliger Anwendung erscheint ein zarter hellrosa Ton. Nach mehrmaligem Auftragen wird derselbe dunkler und wirkt besonders für den Abend effektvoll. Man kann also nach Belieben sich hellere oder dunklere Wangenröte geben, ohne im mindesten befürchten zu müssen, dass Grolich's Rydyol die Haut angreift, weil er absolut unschädlich ist. Grolich's Rydyol ist festhaftend, nur durch Waschen zu entfernen und sparsam im Gebrauch.

Beim Ankauf achte man auf meine Firma, da es schon wertlose Nachahmungen gibt. Preis einer grün gesiegelten Originalflasche K 1·80 (Porto extra). Versandstelle, wohin Bestellungen zu adressieren sind:
Generaldepot in der **Engeldrogerie** von **Joh. Grolich** k. k. Privilegiums-Inhaber in **Brünn**, Mähren.

In Drobobycz bei E. Safrin, Apotheker.
„ Lemberg, S. Rucker's Apotheke,
„ „ Al. Hübner, Drogerie.
„ Krakau, Wiktor Redyk, Apotheker.
„ Czernowitz, Schmidt & Fontin, Drogerie.
„ Podwloczyska, Maurycy Zimmermann, Drogerie.
„ Żurawno, Jos. Kurzrock, Apotheke.
„ Suczawa, Carl Sternberg, Drogerie.
„ Stanislau, A. Wojciechowsky, Drogerie.
„ Przemyśl, F. Wojciechowsky, Drogerie.

Nie wieder!

wechsle ich mit meiner Seife, seit ich Bergmann's Steckenpferd-Lilienmilchseife (Marke Steckenpferd) von Bergmann & Co., Tetschen a. E., im Gebrauch habe, da diese Seife allein die wirksamste aller Medizinalseifen gegen Sommersprossen sowie zur Pflege eines schönen, weichen und zarten Teints bleibt. Das Stück zu 80 H. erhältlich in allen Apotheken, Drogerien und Parfümeriegeschäften etc.

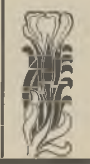

Wydawca: M. Fischer. — Odpowiedzialny redaktor: J. Kreppel. — Drukarnia Józefa Fischera w Krakowie.